

Uniek

Een met veel zorg voor een unieke nalatenschap vervaardigd document. Een leesbaar boek voor leek en bouwkunsthistoricus, rijk geïllustreerd, samengesteld voor een ieder met belangstelling voor historie in bouwkunst in het algemeen en Groningen in het bijzonder. De auteur vervulde - tezamen met de erven, de familie Reker - de rol van aanreiker van de nalatenschap van architecten Gerrit Nijhuis, Karel Reker en Lammert Geerd Reker. Omvattend: de volledige werkenadministratie van Gerrit Nijhuis en een overzicht van het latere architectenbureau Nijhuis & Reker.

Dit alles gevoegd bij de door Nijhuis handgetekende en geaquarelleerde bouwtekeningen, zijn tientallen bouwkunstboeken afkomstig uit omringende Europese landen waaronder uit de 18e eeuw - welke moeten hebben gediend als voorbeelden voor Nijhuis en zijn vakgenoten - vormden de drijfveer deze nalatenschap te boek te stellen. Hulde aan de erven die het in gave staat hebben gehouden.

Publicatie van de werkenadministratie van Gerrit Nijhuis en het overzicht van opvolgende architecten, een tijdsspanne van 110 jaren beslaand, mag uniek genoemd worden en staat wellicht zelfs model voor werkwijze en soorten bouwwerken van vakgenoten. De sluiting van het architectenbureau Nijhuis & Reker vond plaats in 1987.

Aanvang inventarisatie en onderzoek: mei 2008. Verschijning: najaar 2014.

Inhoud

Nijhuis & Reker

379
Nijhuis werken

Over de
Auteur

paperback 17 x 24cm, 208 pagina's full color, 286 afbeeldingen, 379 Nijhuiswerken uitvoerig gespecificeerd, 305 beeldbankafbeeldingnummers

volgende pagina

vorige pagina

inhoud

2 Directeursvilla behorend bij de 'Friesch Groningse Coöperatieve Beetwortel Suikerfabriek'
Maarten van Heemskerckstraat 75, voor J.J. van Doormaal, 1915 (afbeelding 115) (2).

Voorwoord

Architect Gerrit Nijhuis. Ik ken z'n naam al jaren, meestal in combinatie met die van Karel Reker. Uiteraard, want als je veel onderzoek doet naar panden in Groningen dan kom je die namen vaak tegen. Zo kwam ik Nijhuis tegen als architect van het fraaie Nieuwsblad van het Noorden-pand aan het Gedempte Zuiderdiep. En later samen met Reker voor de nieuwbouw van een boekhandel op de Grote Markt. In mijn boekje: 'Beno's Stad, Sporen van kunst en architectuur in de stad' schreef ik hierover: 'Voor de nieuwbouw schakelt Scholtens het Groninger duo Nijhuis en Reker in. De in 1860 in de stad geboren Gerrit Nijhuis is architect en zijn compagnon Karel Reker (geboren in 1879 in Leegkerk) is bouwkundig opzichter. De twee ontwerpen in 1928 voor Scholtens 'twee winkelfa'deelingen' met daarboven zes etagewoningen.' Volgens het Nieuwsblad is hier sprake van een 'uniek flatgebouw' omdat 'gebouwen als deze in de groote steden als regel slechts in de buitenwijken zijn te vinden'.

In mijn 'archief' zit heel wat Nijhuis & Reker, maar het haalt het niet bij de hoeveelheid materiaal van Peter Suidman. Het is heel indrukwekkend wat hij heeft verzameld en verwerkt. Ik ken geen boek over een Groninger architect dat zo uitvoerig en gedetailleerd is, dat het ook aandacht vestigt op de opleiding tot architect in zijn opleidingsjaren en ook op de literatuur waarop Nijhuis en collega architecten zich baseerden. Het biedt naast Nijhuis een breed beeld van de handelwijze van architecten in Nijhuis' werkzame jaren. Het vele, vaak unieke, illustratiemateriaal en het 'oeuvreregister', inclusief statistiek, maken dit boek tot een echt standaardwerk waarin zelfs werk dat nooit is uitgevoerd wordt belicht.

Heel toepasselijk heeft Peter Suidman als titel gekozen voor 'G. Nijhuis architect', zoals de hoofdpersoon zijn werken altijd ondertekende. Ook Karel Reker en diens zoon en opvolger Lammert komen aan bod, maar natuurlijk staat Nijhuis centraal, want hij is, zoals de ondertitel van het boek aangeeft, de 'grondlegger van Nijhuis & Reker architecten te Groningen 1877-1987'.

Beno Hofman

Groningen, 2014

volgende pagina

vorige pagina

inhoud

G. Nijhuis 1

In den ouderdom van ruim 80 jaren is te Ede, waar hij tijdelijk vertoefde, overleden de heer G. Nijhuis, in leven architect B.N.A. en oudste lid van het architectenbureau Nijhuis en Reker.

De heer Nijhuis, die de laatste jaren praktisch niet meer werkzaam was, heeft tijdens zijn leven heel veel gebouwd. Hij kwam al zeer jong in het bouwvak en was o.m. opzichter bij den bouw van het Kadaster en het huis der familie Scholten aan de Grootte Markt. Op zijn 24ste jaar vestigde hij zich als architect en van den aanvang af heeft hij het druk gehad. Vooral de bouw van villa's werd hem dikwijls toevertrouwd en van de grootte villa's op het Hoogeland zijn er verscheidene onder zijn architectuur verreesen. Van de groote gebouwen, die hem — en later ook zijn compagnon — werden opgedragen noemen wij de bank tegenover de A-kerk, de Scheepshypotheekbank aan het Zuiderdiep, het gebouw van het Nieuwsblad van het Noorden, het W. K. H. V. A., het Gasthuis der Rem. Gemeente, het Gasthuis van den Werkenden Stand aan den Oosterweg, de verbouwing van het agentschap der Ned. Bank, verschillende uitbreidingen der Fr. Gron. Bestwortelsuikerfabriek en den bouw der directeurswoning, verbouwing van de Gron. Bank voor Handel en Nijverheid (vroeger Middenstandsbank) enzovoort.

Deze korte en onvolledige opsomming toont reeds voldoende aan, dat de heer Nijhuis een gesien architect in onze stad is geweest, die een zeer drukken werkkring heeft gehad. Hierdoor heeft hij ook vrijwel geen tijd overgehouden om zich in het openbare leven te bewegen. Als mensch was hij algemeen gesien en hoewel hij den laatste tijd teruggetrokken heeft geleefd, toch zal door velen het bericht van het overlijden van dezen bescheiden en vriendelijken medeburger met deelneming worden vernomen.

De teraardebestelling is bepaald op Woensdagmiddag aanstaande op de Zuiderbegraafplaats, vertrek van het Academisch Ziekenhuis te 2.30 uur.

In memoriam Gerrit Nijhuis

Groningen 26 mei 1860 – Wolfheze 31 augustus 1940

Nieuwsblad van het Noorden, maandag 2 september 1940.

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
Tijdsbeeld	13
Opleiding tot architect 19 ^e eeuw	16
Voorbeeldplaten- en studieboeken	23
Leven en werk	
Biografie	31
Vrijmetselaren (Fred Kuiper)	49
Oeuvre	63
Stijl (Herman Waterbolk)	77
Vereeniging tot bevordering der bouwkunst te Groningen	95
Zonen niet in voetspoor	100
Nijhuis & Reker	103
Noten	125
Curiosa	143
Oeuvreregister	167
Verklarende woordenlijst	140
Statistiek	
Oeuvre en cijfers	150
Bouwkundeliteratuur Nijhuis	158
Vak-/tijdgenoten	161
Literatuur	162
Herkomst afbeeldingen	163
Personen	165
Colofon	166

co auteur

Herman Waterbolk

Herman Waterbolk (*1976) studeerde Architectuurgeschiedenis en Engelse Taal- en Letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en werkt als architectuurhistoricus en adviseur bij Libau, adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit te Groningen.

De grote verscheidenheid aan werken van Gerrit Nijhuis kan niet treffender worden getypeerd dan met Herman's woorden: *'met grote stilistische souplesse'*. Vervolgens schetst hij de kenmerken van Nijhuis' werk tegen de achtergrond van stijlontwikkelingen in Nederland en internationale invloeden.

Stijl

Kundig en met grote stilistische souplesse

Herman Waterbolk

*drs H. (Herman) Waterbolk (*1976), studeerde Architectuurgeschiedenis en Engelse Taal- en Letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en werkt als architectuurhistoricus en adviseur bij Libau, adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit te Groningen.*

Nijhuis groeit al op jonge leeftijd uit tot een volwaardige speler in het architectuurveld in Groningen. Daar zal zijn leertijd bij vooraanstaande architecten aan hebben bijgedragen. Hij heeft werkervaring opgedaan bij de Groninger architect K. Hoekzema, A.R. Freem uit Arnhem, de landelijk opererende G.B. Salm en het Amsterdamse bureau Van Gendt. Laatstgenoemde bureau groeit uit tot een van de eerste grote en prestigieuze architectenbureaus van Nederland, dat ten tijde van Nijhuis' leertijd het ontwerp levert voor het Concertgebouw in Amsterdam (36). In Nijhuis' loopbaan komen de banden met Van Gendt ruim terug, als hij fungeert als architect ter plaatse bij de uitvoering van verschillende bankgebouwen in Groningen, Appingedam en Assen waarvoor Van Gendt het ontwerp levert en hij het vertrouwen krijgt toe te zien op de correcte uitvoering.

Wellicht heeft Nijhuis via Van Gendt en andere leermeesters contacten opgedaan waardoor hij, net als zij, een klantenkring kon opbouwen in de hoek van handel en nijverheid. Grote namen onder de Stad-Groninger opdrachtgevers waren onder meer de eerder genoemde P.A. Camphuis, handelaar in steenkool (SHV), krantuitgever R. Hazewinkel, bankdirecteur J. H. Geertsema en koffiebrander Klaas Tiktak. (37) Hij bouwt voor hen zakenpanden, industrie-panden, rijk gedecoreerde herenhuizen en imposante villa's maar ook bescheiden arbeiderswoningen en sober-functionele pakhuizen. Nijhuis' omvangrijke oeuvre toont een grote verscheidenheid aan opdrachten. Hij bedient zijn cliënten met ontwerpen en bijbehorende bestekken die zowel in technische- als in financiële zin gedegen onderbouwd zijn. Uit bewaard gebleven correspondentie blijkt het vertrouwen dat cliënten in hem stellen om hun bouwprojecten tot een goed einde te brengen. Ook bij collega's heeft Nijhuis gezag; hij wordt onder meer aangesteld als arbiter in bouwgeschillen. Dankzij zijn professioneel-zakelijke instelling blijven opdrachten binnenstromen.

Evenals Van Gendt hanteert hij op bekwame, maar vooral ook op pragmatische wijze verschillende architectuurstijlen en -stromingen die tussen 1880 en 1920 opkomen en weer verdwijnen. Daarbij kijkt hij goed naar het werk van andere architecten en begint al vroeg met het opbouwen van een omvangrijke collectie studietoelichtingen in architectuur en de uitwisseling van kennis en ervaring met andere architecten, hebben bijgedragen aan zijn stilistische souplesse.

Nergens geeft Nijhuis' oeuvre enige blijk van dogmatisch zoeken naar een 'zuivere' stijl. Zijn eclectische benadering is dienstbaar, zich verplaatsend in de behoeften van de opdrachtgever. In de beginjaren van zijn carrière is sprake van grote dynamiek in de stad Groningen. Na het slechten van de vestingwerken wordt ingezet op forse stadsuitbreiding die emplooi biedt aan vele architecten en aannemers. Langs nieuwe singels en binnensingels vinden we panden die exemplarisch zijn voor het vroege oeuvre van Nijhuis. De herenhuizen die hij in het nieuwe stadsdeel ontwerpt staan binnen het vrij strakke stramien van rijbebouwing aan de nieuwe, zuidelijke singels. De rooilijn en minimale bebouwingshoogten zijn door de gemeente vastgelegd in voorschriften. Voor wat betreft de indeling van de plattegronden vertoont het merendeel van de herenhuizen grote overeenkomsten. Zo zijn de meeste herenhuizen ingedeeld met aan één zijde een lange gang die toegang biedt tot twee achter elkaar gelegen kamers, de kamer-en-suite, ook wel aangeduid met de term gang-kamer-type.

109 b Dagelijkse- of dienstingang van villa Biwema, Streeksterweg 2, Usquert, 1903. Linksboven het raam van de meidenkamer dakkapel?, rechts de grote overkapping van de zolderlaaddeur.

elementen als uitvoerig bewerkte gootklossen, windveren en makelaars is typerend voor de Chaletstijl geïnspireerd op landelijke bouwkunst uit met name Zwitserland. Nijhuis kiest voor een eigentijdse vertaling van deze Chaletstijl elementen in de typerende vloeiende vormen van de art nouveau. Het levendige, lichte kleurgebruik sluit hierbij aan. Typerend is ook de toepassing van veelkleurige tegeltableaus, vervaardigd door De Distel te Amsterdam. Naast bloemmotieven is een idyllisch landschap met zonsopgang afgebeeld (afbeelding 66).

110 a Zuiderpark 12(R)-13(L), dubbele villa in chaletstijl, voor Mansholt (12) en Huisman (13), juni 1903.

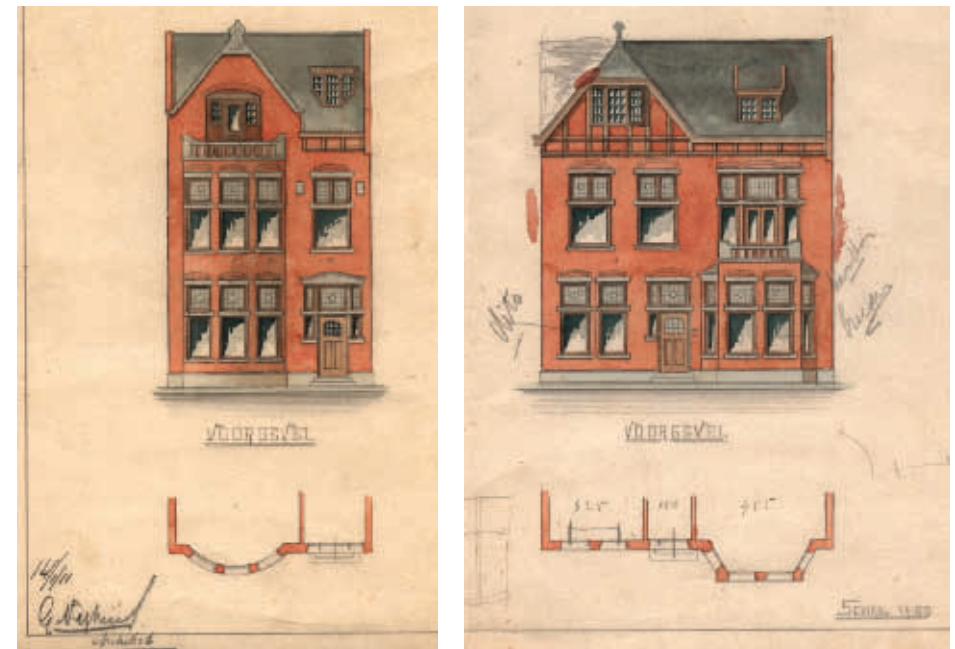
Concluderend

Nijhuis is een speler van naam en aanzien op regionaal niveau. Hij bedient de lokale markt en vindt zijn werkveld voornamelijk in de stad Groningen, met daarnaast opdrachten in de Ommelanden. Nijhuis bouwt een reputatie op als gewetensvol en betrouwbaar architect met grote technische vaardigheid. Mede dankzij zijn uitgebreide netwerk in kringen van handel en nijverheid is hij een veelgevraagd architect die in stilistisch opzicht aansluiting vindt bij de heersende architectuurstromingen. Nijhuis is geen voorloper of trendsetter, maar een trendvolger waarbij hij blijk geeft van grote stilistische souplesse.

Nijhuis weet nieuwe invloeden op eigen, bekwaame wijze te verwerken tot nieuwe, architectonische vormtalen. Tot het einde van zijn carrière houdt hij vast aan de non dogmatische, vernieuwingsgerichte benadering die hij zich tijdens zijn leertijd bij invloedrijke architecten eigen heeft gemaakt.

Wel tekent zich in zijn werk geleidelijk een herkenbare stijl af, waardoor aan veel van zijn panden uit zijn gevarieerde oeuvre onmiskenbaar zijn hand is af te lezen. Deze 'eigenheid' ontwikkelt Nijhuis vanaf eind jaren negentig van de negentiende eeuw. De diverse varianten van de overgangsarchitectuur of vernieuwingsstijl die dan opgeld doen, worden door hem op pragmatische wijze opgenomen in een meer herkenbare stijl. Ook dan is er geen sprake van een eenheidsstijl maar beschikt hij over een breed repertoire dat kan worden ingezet al naar gelang de wensen en financiële mogelijkheden van opdrachtgever, gebouwtype en situering. Totdat Karel Reker vanaf begin jaren twintig het ontwerpen op zich neemt, houdt Nijhuis vast aan zijn flexibele ontwerphouding. Zelfs in de laatste stadia van zijn ontwerpende leven staat zijn ontwikkeling niet stil en slaat hij nieuwe wegen in geïnspireerd door onder meer de samenwerking met andere architecten.

118 Twee herenhuizen, Kraneweg 33-35, voor G. Harkema, 1913.

co auteur

Fred Kuiper

Fred Kuiper (*1980) officier ter koopvaardij, trad in juni 2004 toe tot de Orde van Vrijmetselaren. Interesse in de geschiedenis van zijn woonplaats Groningen en die van de Vrijmetselaarsloge L' Union Provinciale, leidden hem op het spoor van de historie rond architect Gerrit Nijhuis en zijn werk; zijnde: voormalig lid- en medearchitect van voormalig logegebouw Turfsingel 75.

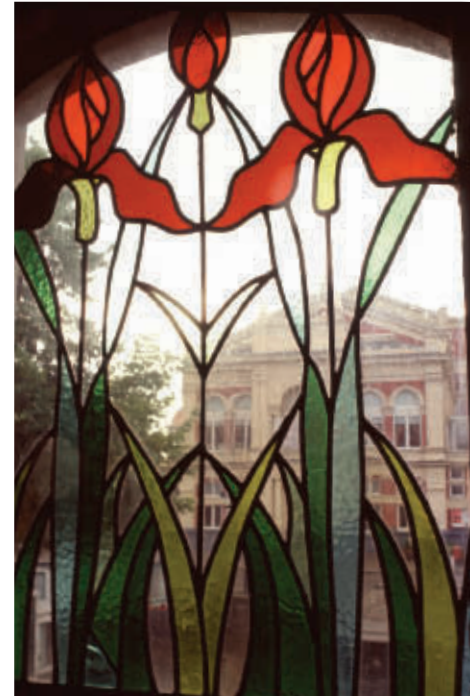
Onderstaand citaat uitgesproken in februari 1905 t.g.v. de inwijding van het mede door Nijhuis ontworpen logegebouw, typeert ook de ruimhartige medewerking van het hedendaags bestuur van de Loge L' Union Provinciale te Groningen, waarvan Gerrit Nijhuis vanaf 1898 zijn verdere leven actief lid bleef.

'Wij zullen tegenover hen, als de gelegenheid zich daartoe voordoet, niet angstvallig verzwijgen, wat hier wordt gesproken en gedaan, wat gerust door profane ooren mag worden gehoord en door profane oogen worden gezien: dat kan slechts bevorderlijk zijn aan 't uitroeien van vooroordelen.'

Na zijn aanmelding volgden drie kennismakingsgesprekken met de vrijmetselaren N.W. Lit, J. Roegholt en A. Fiet, die respectievelijk Nijhuis' leraar en medearchitect, landmeter bij het kadaster en hortulanus van beroep waren. De eerste twee hadden duidelijk raakvlakken met Nijhuis' leven en werk. Fiet had veel geschreven over plantensymboliek. Wellicht duidt zijn betrokkenheid op Nijhuis' interesse in de symbolische toepassing van planten- en bloemmotieven, maar er kunnen ook andere redenen voor Fiets betrokkenheid zijn geweest. Nijhuis werd op 16 september 1898 tezamen met andere kandidaten ingewijd als Leerling Vrijmetselaar (in het Ommelandershuis). Tijdens deze ceremonie legde de Voorzittend Meester de kandidaten

vragen voor over onder andere het vrijmetselaar zijn, het nut van symboliek, wat men in de loge zocht, wat de Loge van de kandidaat mocht verwachten en of er overeenstemming in politieke, sociale en godsdienstige gevoelens nodig zijn voor wederzijdse sympathie.

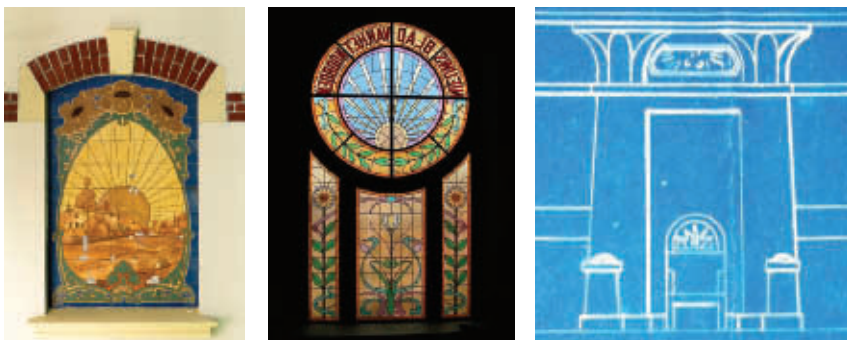
Na het inwijdingsritueel te hebben doorlopen en de eed van vrijmetselaar te hebben afgelegd was Nijhuis daadwerkelijk lid van de Orde van Vrijmetselaren. Er volgde een periode van twee jaar in het teken van het opdoen van zelfkennis, waarna bevordering tot Gezel-Vrijmetselaar. Daarop volgde een bezinningsperiode in het teken van maatschappelijk gericht bezig zijn. Tenslotte werd Nijhuis in 1903 Meester-Vrijmetselaar, waarna hij functies binnen de Loge kon gaan vervullen.

58 Glas-in-lood met irissen in de kleuren van L'Union Provinciale. Dit venster, waaraan een symbolische waarde wordt toegeschreven ⁽¹⁹⁾, bevond zich in het mede door Nijhuis ontworpen bijgebouw, (herenhuis). Het bood vanuit de vestibule uitzicht op de schouwburg en siert thans het gebouw van de stichting Monument & materiaal (Westerbinnensingel 48)

Nijhuis' vrijmetselaarschap

Nijhuis' vrijmetselaarschap duurde tot aan zijn dood. Hij heeft hierover weinig op papier nagelaten. Wat we hierover weten is veelal opgetekend door derden en terug te vinden in notulen en andere archiefstukken van loge L'Union Provinciale en het archief van de Orde in het Cultureel maçonniek Centrum "Prins Frederik" te Den Haag. Deze archiefstukken, grotendeels openbaar, geven niet alleen een redelijk beeld van Nijhuis' rol en ervaringen binnen de vrijmetselarij, maar vertellen ook iets over zijn persoon en over zijn familie. Belangrijk zijn de maçonnieke waarden, zoals vrijheid, gelijkheid en broederschap die hem aangesproken moeten hebben. Hij was een liberaal ⁽²⁰⁾, een vrijzinnig man die binnen de logemuren aansluiting vond bij zijn idealen of die idealen met behulp van de maçonnieke werkwijze ontwikkelde. Voor wat dat laatste betreft kan Nijhuis veel gehad hebben aan de 'bouwstukken' (lezingen of inleidingen) en de aansluitende gedachteswisselingen die binnen de maçonnieke sociëteit plaatsvonden. Zo waren de onderwerpen uit het werkjaar 1903/1904 de volgende:

66 In het midden: het ronde venster van het Nieuwsblad van het Noorden met opkomende zon. Dit motief komt ook voor in ander werk van Nijhuis, zoals Villa Biwema (links). Rechts detail van de bouwtekening van het Logegebouw: de troon in de tempel met opkomende zon.

Net als de zonnebloem heeft ook de lotus een soortgelijke symbolische betekenis: geworteld in modder heffen deze waterplanten hun bloemen op richting het licht, gelijk de mens in de materiële wereld zich dient te verheffen om tot geestelijke verlichting te komen. Op de voorgevel van het Nieuwsbladgebouw komen motieven bijeen tot een voorstelling rond de *strijd tussen licht en duisternis*. Dit centrale thema binnen de vrijmetselarij inspireerde onder meer bij het bedrijven van *charitas*. Te denken aan de inspanningen die de loge zich getroost heeft om de ontwikkeling en kennis van de ambachtsstand te verheffen. De verheffingsgedachte is natuurlijk ook toepasselijk voor een krant als het Nieuwsblad. In een tijd dat radio en televisie nog niet bestonden, vormde de krant immers een van de belangrijkste nieuwsbronnen waardoor de belevingswereld van de lezer een flink stuk groter werd, te zien als *licht in de duisternis*.

Bouwsymbolen

Naast de lichtsymboliek kent de vrijmetselarij een andere belangrijke groep symbolen: de bouwsymboliek, welke gekoppeld wordt aan drie centrale thema's: *Wijsheid, Kracht en Schoonheid*. Immers, met wijsheid leidt men de bouw, kracht voert hem uit en schoonheid siert hem, zoals tijdens de rituelen gezegd wordt. Nijhuis verwerkte deze thema's samen met afbeeldingen van soortgelijke voorwerpen uit zijn werk, in drie bas-reliëfs in zijn woonhuis aan het Zuiderdiep 45. Deze drie gestucte reliëfs vormen niet alleen een eenheid door de drie begrippen Wijsheid, Kracht en Schoonheid, maar ook omdat in deze medaillons de trits Bijbel, Passer en Winkelhaak zijn afgebeeld. Het behoort tot de grondbeginselen van de vrijmetselarij dat deze drie elementen tijdens een rituele bijeenkomst aanwezig zijn (pagina 60).

Nu is het niet zo dat Nijhuis maar te pas en te onpas vrijmetselaarssymboliek en dergelijke zal hebben toegepast in zijn bouwwerken. Dat past namelijk niet bij zijn flexibele, non-dogmatische manier van werken. Klantgericht als hij zich opstelde, kon hij zich in bepaalde gevallen laten inspireren door de kennis die hij binnen de logemuren opdeed. Zo werden binnen de loge Egyptische invloeden gedeeld terwijl ook de invloeden vanuit Nederlands Indië aan de orde kwamen. Het maakte hem tot een 'man van de wereld' die met grondige kennis klanten te woord kon staan over bijvoorbeeld de Jugendstil of het Oriëntalisme (26) (27).

67 Logo Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, uit Eenenvierstigste vergadering, Den Haag 1880.

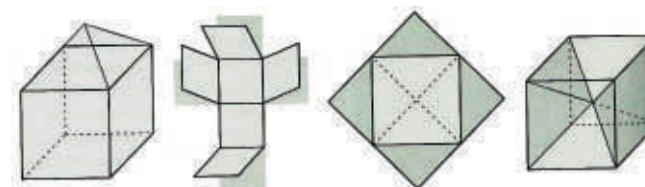
Wijsheid	Kracht	Schoonheid
ontwerpen	bouwen	sieren
<i>Passer, gradenboog, driehoek, tekenplan, acaciatakken</i>	<i>Winkelhaak, maatstok, hamer, beitel, vierkant, kapiteel van Ionische zuil, acaciatakken</i>	<i>Bijbel, bijen, granaatappelen, immortalen</i>

Symboliek in de bouw

Ook logo's van architecturale genootschappen tonen soms vaksymbolen welke niet of indirect aan de vrijmetselarij te linken zijn, zoals de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Een ander voorbeeld van een indirecte relatie met de vrijmetselarij is het genootschap Architectura et Amicitia (A&A) waarvan Nijhuis het door hen uitgegeven vakblad Architectura bestudeerde. Binnen A & A waren o.a. de architecten Lauweriks en De Bazel actief, welke invloeden van theosofie en vrijmetselarij tot een stroming binnen de bouwkunst vormden. Het bouwwerk kreeg naast de functie van een *stoffelijk omhulsel* ook de functie van het zijn van een *medium* om een geestelijk aspect uit te drukken.

De verhouding tussen geest en stof wordt binnen de vrijmetselarij uitgedrukt door respectievelijk de driehoek en het vierkant. Rond 1900 worden bijvoorbeeld de schootsvellen zo gestileerd dat deze bestaan uit een driehoek en een vierkant. Deze geometrische figuren lenen zich ervoor om een zowel geometrisch als geestelijk stempel te drukken op gevels of interieurdelen. Vanaf ca 1900 lijkt het Nijhuis te hebben aangesproken om in zijn werk toe te passen: een ruit in een vierkant, waardoor het binnenste vierkant omgeven wordt door vier driehoeken (2e van rechts afb. 68).

Dit motief an sich is geen vrijmetselaarssymbool, maar een model voor de kosmos, beschreven in het theosofische werk: *De Geheime Leer*. Nijhuis paste het veelal toe in lateien of interieur.

68 Schema's omtrent Geometrie en Getal, gebaseerd op *De Geheime Leer* (uit: M. Bax, Het web der Schepping).

over de inhoud

Nijhuis, architect bevat meer dan alleen het verhaal van Gerrit Nijhuis. Hierdoor kon het boek een breed document worden voor allen met interesse in zowel geschiedenis van Stad en Ommeland als voor het vak Kunstgeschiedenis en architectuur, alles in de tweede helft van de 19^e eeuw, doorgaand naar de eerste helft 20^e eeuw.

Gevoed door Nijhuis' nalatenschapsdocumenten en literatuur verdiepte de auteur zich ook in nevenonderwerpen die zijn leven en werk raakten. Hoewel dit stuk voor stuk hoofdonderwerpen zouden kunnen worden genoemd, is in deze publicatie ruimte gemaakt om er aan de hand van Nijhuis' eigen afbeeldingen in aparte hoofdstukken op in te gaan, zo de raakvlakken met zijn leven en met dat van vakgenoten belichtend.

- Ontwikkelingen in stad Groningen van rond de eeuwwisseling eind 19^e naar 20^e eeuw
- Studieliteratuur voor bouwkundigen in de 19- eeuw
- Opleiding in het bouwkundevak respectievelijk tot de titel Architect in 1880
- Vrijmetselarij
- Voorbeeldplatenboeken, gereedschap van de tijd
- Vakverenigingen, algemeen en in Groningen
- Bouwtekeningen en aquarellen
- Samenwerkingen met andere architecten

Niet in de laatste plaats vanwege het vele illustratiemateriaal maakt dit boek tot een onmisbaar kennisdocument voor menige liefhebber over de volle breedte van het vak en ongeacht woonplaats. De pagina hiernaast en de volgende schermen bieden een beeld van vormgeving en illustraties in het boek.

- 1784 Oprichting Maatschappij Tot Nut van het Algemeen (Het Nut). Zij ijverde voor beter onderwijs en gaf schoolboekjes uit, zorgde voor kweekscholen en bepleitten onderwijswetgeving.

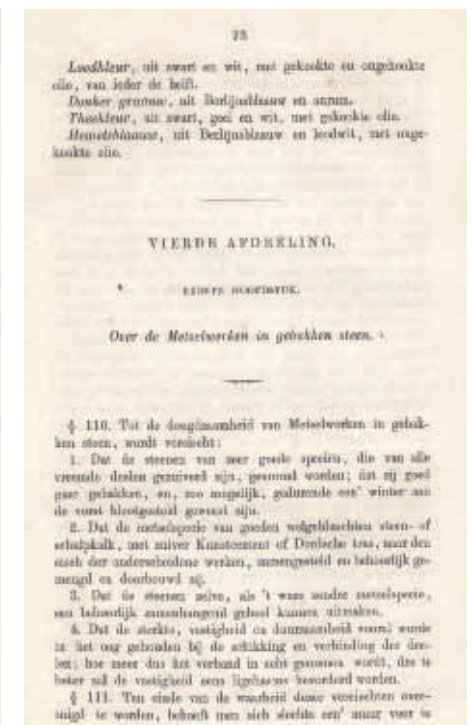
- 1798 In Groningen werd de *Academie van Teeken-, Bouw- en Zeevaartkunde* opgericht (na opsplitsing in later jaren, voorloper van kunstacademie Minerva), bestemd voor 'opleiding van bouwkundigen, zeelui en kunstenaars'. Onder de laatsten tevens te verstaan: de in de bouwwereld bekende ambachtsfuncties als: beeldhouwer, schrijnwerker, beeldsnijder, kunstschilder, tegel- en wandbekledingontwerper, e.d.

- 1806 Onder bewind van Lodewijk Napoleon, maakten bouwkundig kunstenaars kennis met de franse ateliers: *Beaux Arts* en met de leerboeken van Durand die vanaf omstr. 1800 aan de École Polytechnique een wending aan het ontwerpwerk gaven.

- 1827 Op initiatief van de eerder opgerichte Maatschappij tot Aanmoediging van de Bouwkunst, werd W.C. Brade's *Bouwkundig Handboek* uitgegeven, gebaseerd op Durand's lessen.

- 1830 Voor het veel voorkomende geval dat ouders zich een opleiding niet konden veroorloven, richtte Het Nut omstreeks 1830 *Nutstekenscholen* op waar ambachtsscholen konden leren tekenen. Ook werkenden konden zich er kosteloos bekwamen. De leermethode was van Dupuis, wat inhield dat *naar de natuur* werd getekend. Naast lijn- en meetkundig tekenen werd aandacht besteed aan het ontwikkelen van schoonheidsgevoel. Deze scholen kunnen worden gezien als de voorlopers van georganiseerd ambachtsonderwijs.

15 Handleiding tot de Burgerlijke bouwkunde, 1872, uitgever Het Nut. Uit de inhoud: zie noot (7)

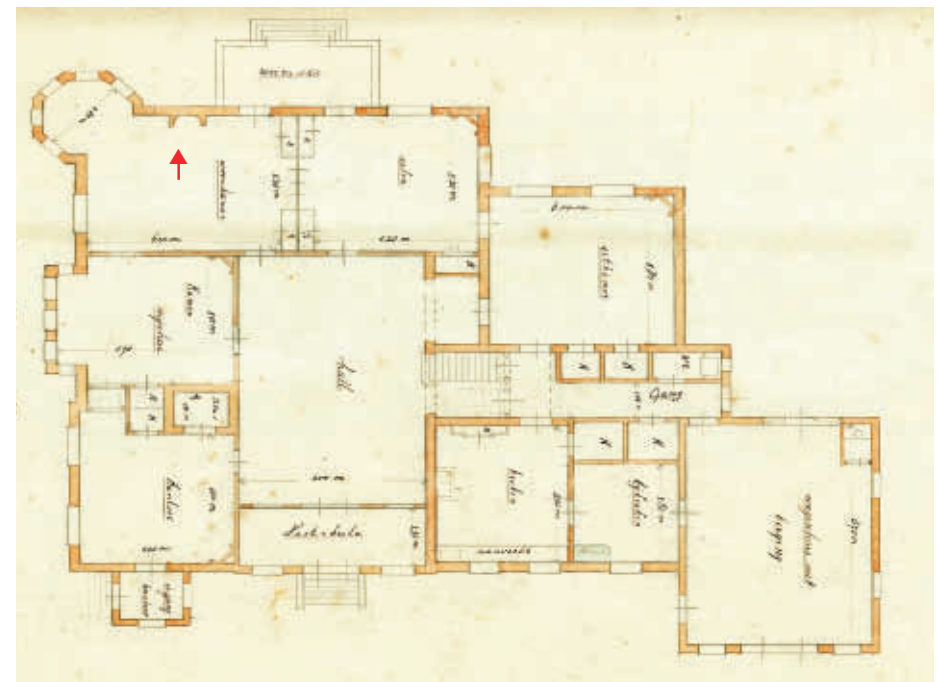
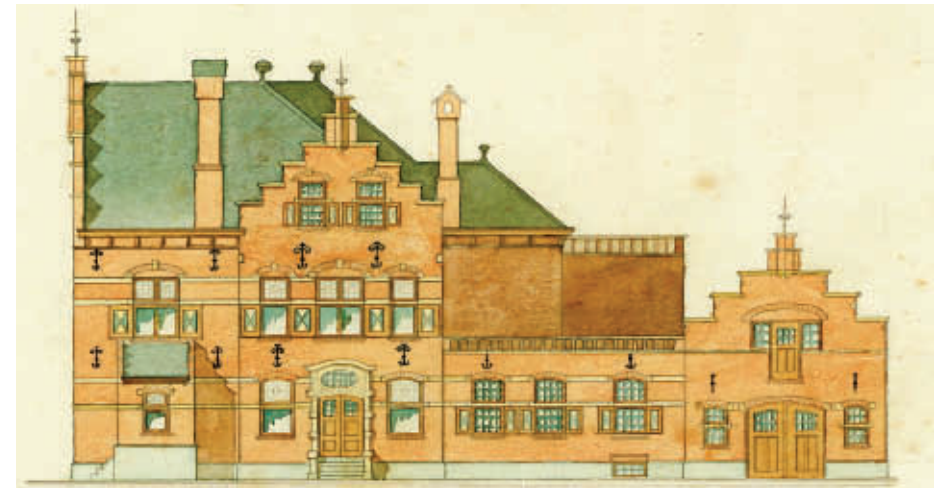
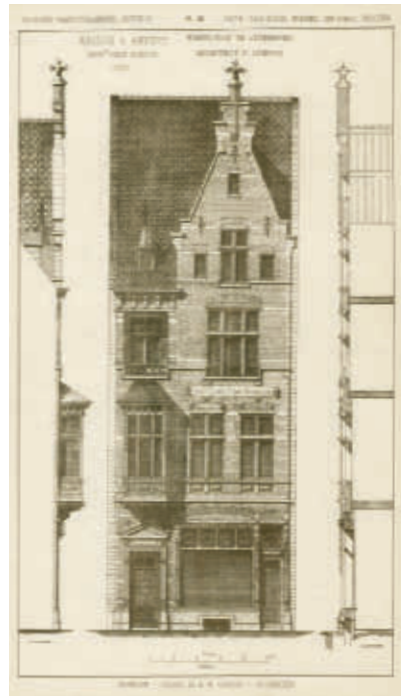
Waterstaat, controle instituut overheid op bouwontwerpen

Vanwege de aan hen toegedichte grotere kennis van constructies dan architecten, werd aan Waterstaats-ingenieurs de supervisie toevertrouwd op grote bouwwerken. Bij Koninklijk besluit werd dit in 1824 zelfs verordonneerd. In 1868 kwam een definitief einde aan deze regel, die op gespannen voet moet hebben gestaan met zich ontwikkelende ambachtslieden toen duidelijk werd dat 19^e eeuwse architecten, waaronder dr P.J.H. Cuypers (1827-1921), in staat waren gebleken hun metselaars stabiele bouwwerken te laten bouwen (zoals kerken en keldergewelven).

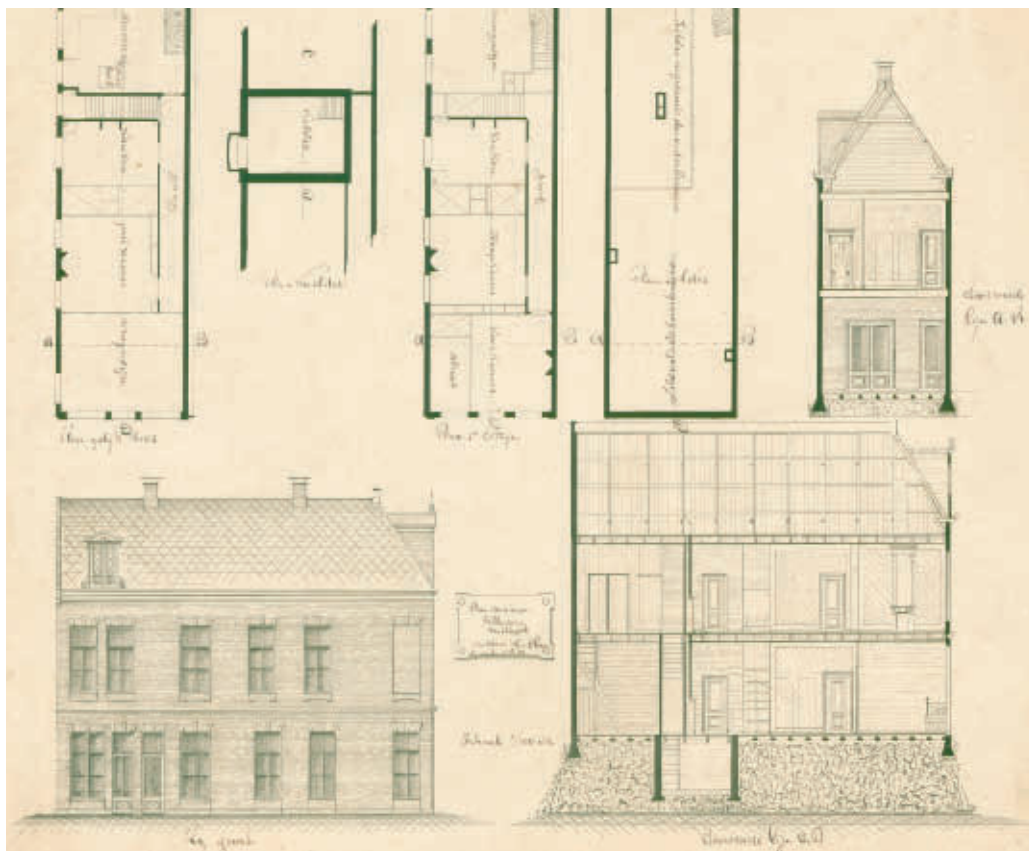
Bouwkundig tekenaar - architect

De definitie van het beroep architect, in Nijhuis' beginjaar 1877 dezelfde als thans, verschilt nog als dag en nacht met de hedendaagse praktijk ten aanzien van arbeidsomstandigheden, aard van bouwwerken, intensiviteit van werkprocessen, kunstontwikkeling, technieken en transportmiddelen. Echter, de eerder genoemde opleidingsontwikkelingen vormden wel de aanloop tot structureel bouwkunde onderwijs en de functie van bouwkundig tekenaar of architect in de 2^e helft van de 19^e eeuw. Na eeuwen van gelijkvormigheid van huizen en boerderijen, gebouwd met kennis van generatie op generatie, vanaf schets en routine, kortom: vanaf dat men gecompliceerder bouwwerken ging maken, werd het nodig een tekening te maken. Een ambachtsman die zich deze kunst eigen had gemaakt kreeg een voorsprong op vakgenoten die deze vaardigheid niet hadden, zij kregen veelal de leiding over de bouwplaats. Ook zelfstandige ambachtslieden, bedreven in bouwkundig tekenen, maakten zich los van de aannemerij en gingen zich architect noemen.

16 Bouwkundig album, Modelplaten voor architecten. Gebr E. & M. Cohen, Arnhem-Nijmegen, 1880 (item 6).

5a Woning en kantoor voor notaris mr C. de Ranitz, Hoofdstraat West 70, Winsum, 1911, noordgevel en begane grondplan (thans gemeentehuis, afbeelding 113).

17 nwe Boteringestraat 20 - kl Leliestraat 1, *behuizing met smederij en bovenwoning*, voor H. van Olm, 1882, Nijhuis' ondertekening heeft nog niet de vorm die het later zou krijgen, hier speels uitgevoerd in 'etiket'.

Resumerend kan worden gesteld dat gaandeweg deze ambachtsman zich architect mocht noemen, resp. degene die zich bezighield met het ontwerpen en uittekenen van bouwwerken, al dan niet naast andere werkzaamheden en zich ook voor de uitvoering van de bouw daarvan aanboden.

Opdrachtgevers en leveranciers in 'de markt' hanteerden, bij het zoeken naar leverancier of afnemer, immers deze beroepstitel eveneens. Zo presenteerden zich volleurde vaklui - afhankelijk van de aard van het van hen gevraagde werk (dat naast bouwkundig tekenwerk ook kon zijn: straat- en rioolwerk, bouwmaterialenhandel, houtzager- en aannemerij, grond- en pandaankoop e.d.). Deze ontwikkeling is te herkennen in de carrière van Nijhuis die al vroeg tekenwerk deed en ook optrad als projectontwikkelaar, aannemer of wegebouwer. Leerlingen die het zich minder konden permitteren te reizen voor bouwkunde onderwijs, zochten een functie in de praktijk en schoolden zich bij een meester ambachtsman (in dit geval architect). Het was daarbij noodzaak dat zij zelfstandig vak- lesboeken aanschaffen. Ook abonnementen op vakpublicaties en lidmaatschap van vakverenigingen boden antwoord op de behoefte aan kennis en uitwisseling daarvan. Ontwerpwedstrijden en bespreking van resultaten, informatie over opdrachtgeverswensen vormden hier gespreksstof. Afhankelijk van talent en ambitie ontplooiden men zich zo op de ladder van bouwkunde maar moet tevens hebben geleid tot de mogelijkheid zich te onderscheiden van collega's.

21

volgende pagina

vorige pagina

inhoud

Leven en Werk

Beschrijving van leven en werk van Nijhuis zou kunnen suggereren dat hij een wel héél uitnemende architect moet zijn geweest. De realiteit doet ons beseffen dat Nijhuis' leven en werk gezien moet worden als te midden van vakgenoten met dezelfde ambities, ook fraaie werkstukken nalatend, in een tijd waarin in de stad Groningen en eromheen veel gebouwd werd. Toch is het op z'n minst opvallend dat Nijhuis' activiteiten in die periode omvangrijk zijn geweest, in grote diversiteit en al vanaf jeugdige leeftijd.

Jeugd

Nijhuis kan in zijn jeugdjaren ook Gerrit Plaat genoemd zijn geweest, naar de familienaam van zijn opvoeders, aangezien hij maar kort opgroeide in het ouderlijk gezin. Als derde kind in het gezin van broodbakker Hillebrand Nijhuis en Tjakje Scholtens aan de Oude Kijk in 't Jatstraat 'K 201' (thans huisnummer 11) verloor hij al op jonge leeftijd beide ouders. Zijn moeder overleed op 33-jarige leeftijd toen hij 1 jaar oud was en zijn vader op 44-jarige leeftijd op zijn 5^e jaar. Gerrit Nijhuis groeide op in het koopmansgezin van Carel Jan Plaat - die als voogd optrad - en Jacoba Plaat-Scholtens, zus van Gerrits moeder. Van Carel Jan Plaat werd bij zijn overlijden in 1895 door de voorzitter van zijn Vrijmetselaarsloge opgemerkt: dat hij 'een eenvoudig, hoogst bescheiden, degelijk man' was. In hun groothandels winkelhuis aan de Oude Boteringestraat K 116 (thans nummer 66) woonden tevens 3 dochters, 3 zonen en de moeder van Carel Jan Plaat (Cornelia Plaat - Van Willigen, geboren 1785), alsmede een zus van hem. Verder 5 niet-verwanten, 'dienstmeiden en winkelneghten' genaamd, tezamen 16 bewoners, aldus de bewonerstelling 1870. Met François Plaat en Pieter François Leonard Plaat, 'grootvader en oom', burgemeesters op het Hoogeland van Groningen, moet Nijhuis zijn opgegroeid in een milieu van ondernemers en bestuurders.

30 Ouderlijk huis Nijhuis (foto 1922), groothandel/kruidentier F. Plaat, oude Boteringestraat 66 / Muurstraat 4. Rechts potloodtekening Nijhuis 1885, gevel van vernieuwde pand. Boven winkel deur: 'De Stapel - koffie'.

Vakopleiding

Nijhuis heeft zijn basisvakopleiding genoten op de ambachtsschool (burgerdagschool, pagina 16 e.v.) en deed een poging aangenomen te worden op de HBS in Groningen waarvoor hij werd afgewezen. Langs welke leerweg hij vervolgens de zelfstandige werd met het aanzien en de aard van opdrachten en opdrachtgevers zoals uit zijn oeuvre is gebleken, moet hebben gelegen in talent en ambitieuze inspanning bij ervaren

30

Handelsgeest en zich begeven in deze kringen zal hij van familiewege hebben meegekregen. Nijhuis gaat zijn weg als aankomend bouwkundige met als basis: bouwkundig tekenaar, mocht zich architect noemen en ontplooië zich vervolgens vakbreed.

- leertijd en werkervaring bij bouwers van naam, zoals: A.L. van Gendt, G.B. Salm, R. Freem, K. Hoekzema.
- bestudeerde veel en veelzijdige studieliteratuur waaronder het standaardwerk 'de binnen- en buitenordonnantien', door E. Gugel, hoogleraar aan de Polytechnische school te Delft.
- verbond zich vroegtijdig aan beroeps- vak- en studieverenigingen (9)
- trad op als mede-oprichter van de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst - Groningen (welke vereniging veel heeft betekend voor het verbreden van vak kennis en uitwisseling van ervaringen).
- gaat op 2 oktober 1882 op zichzelf wonen aan Schuitendiep D73 (= huisnummer 20).

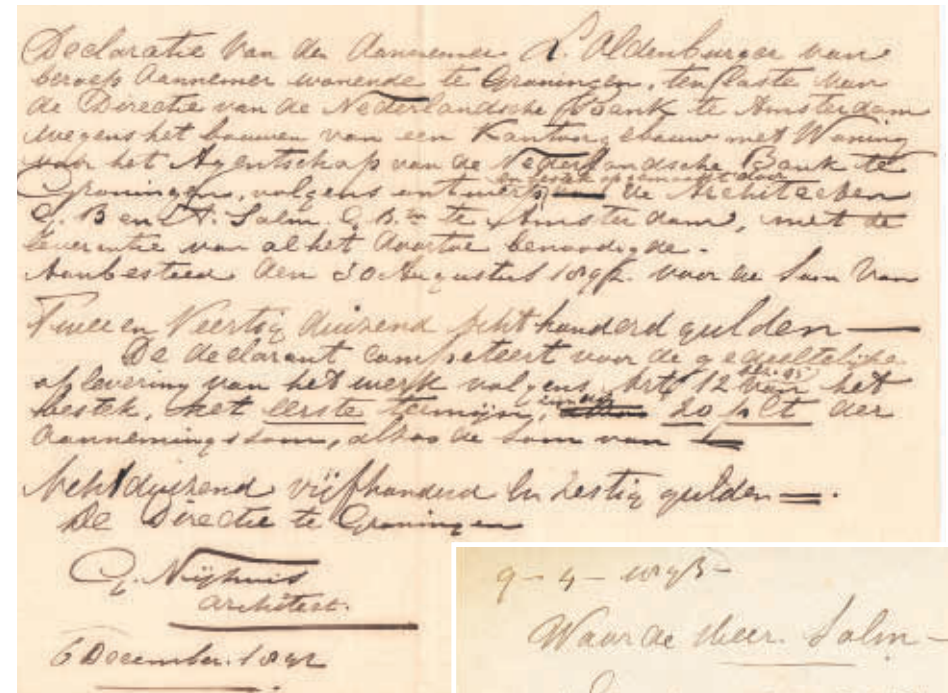
Persoonlijk copieboek

Vanaf 1882 hield Nijhuis een notitieboek bij, door hem 'persoonlijk Copieboek' genoemd, waarin hij uitgaande correspondentie in klad opschreef. Ook gold het als notitieboek waarin onder meer uitgaven aan zijn huis, Gedempte Zuiderdiep 45, werden genoteerd (1887, materialen, lonen en namen van ingehuurd vakmensen). Vanaf 1892 treffen wij er geen conceptbrieven meer in aan. Een gaaf 130 jaar oud document dat een authentieke inkijk biedt in onderwerpen van Nijhuis in die 10 jaren.

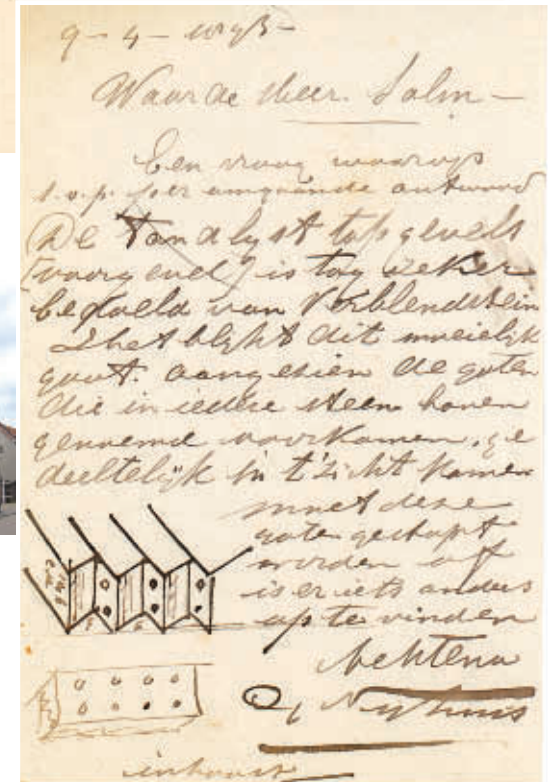
Opmerkelijk ook gelet op zijn optreden bij aanvang ervan als 22-jarige en dus een signaal omtrent persoonlijkheid. Zo is er correspondentie in te vinden met leveranciers. Bijvoorbeeld over schoorstenen (herbouwpdracht afgebrande bakkerij Crebas, Oude Boteringestraat 4, 4a 1883), adviesvragen voor veilige opbouw van een stookplaats op de bovenverdieping (!) voor loodgieter Helder (Herebinnensingel 21). Correspondentie met opdrachtgevende architecten G.B. en A. Salm vanuit Amsterdam aangaande bouw van het pand voor de Nederlandse Bank (Oude Boteringestraat 17, h.k. Rode Weeshuisstraat), gedurende 1892-1893. Het Persoonlijk copieboek bewijst dat Nijhuis zich erin bewaamde goed te communiceren, getuige betaalregistraties en zakelijk taalgebruik. Uit zijn correspondentie naar aanleiding van een foutieve levering door stenenleverancier J. Helder Pzn te

Talsum (teveel), blijkt dat hij geen genoegen nam met 'vergissingen' en boven op zijn zaken zat. In andere geschriften valt te lezen over verkoop van grond uit naam van een opdrachtgever (Nieuwe Oosterstraat / Heerebinnensingel), of aankoop van voorbeeldboeken en reclamering als het hem niet beviel. Als voorbeeld een tekst van 12 mei 1883 aan een vertegenwoordiger van boekhandelaar Noordhoff waarin bibliofiel Nijhuis zich beklagt over de hoogte van de prijs van boeken van Cesar Daly en een voorstel doet. De tekst van deze correspondentie aan de Heer J.E.B. Müller te Amsterdam, gedateerd op 12 mei 1883 luidt:

In antwoord op uw schrijven van den 12. dezer, kan ik U door dezen mededeelen, dat ik reeds met eerste bescheiden van de heer Noordhoff over het bewuste heb gesproken en hem volgens afspraak de geheele geschiedenis heb verteld, doch de bestelling heb ik hem nog niet afgedaan en wil ik nog eenige tijd ermee wachten daar ik nog al het mogelijke in het werk zal stellen om een boek te vinden waarin winkelpuien in voorkomen. De prijs van 85 gulden voor een gebruikt werk van Cesar Daly is na mijn inziens teveel daar hier de gewoonte is voor gebruikte werken de halve prijs te betalen, waarom ik dan ook 60 gulden voor het werk wil geven alvorens het eerst gezien te hebben en zal u dan na ontvangst en alles in een goede staat bevonden te hebben het geld, zegge 60 gulden per postwissel overmaken. Ook wil ik het werk dat u bij mij hebt gezien n.l. het werk genoemd L'Art Architectural en France plus 15 gulden in ruil geven voor het in gebruik geweest zijnde werk Cesar Daly, evenwel naar dezelfde voorwaarde als hierboven omschreven. Dank zeggende voor uwe moeite verblijf ik, Hoogachtend, Uwedele, dw. dn. G. Nijhuis, architect

- 37 Aan arch. A. Salm GBzn, betreft: Nederlandse Bank oude Boteringestraat 17 hoek Rode Weeshuisstraat 121.
- declaratie uit naam van aannemer Oldenburger
 - vraag 'in haast' over steentoepassing
 - het bankgebouw, 1892, in de rechter topgevel de bedoelde stenen.

Reizen en inspiratie

98 Parijs, 9 augustus 1900,
Hotel Moderne, Place
de la Republique.

Nijhuis vanuit de wereld-
tentoonstelling:

'Ongeveer 6 uur na een langen doch aangename reis te Parijs gearriveerd. Het is hier zeer druk. Morgenvroeg gaan we naar de tentoonstelling. We hebben er iets van gezien. Het is indrukwekkend. Morgen zal ik misschien een brief schrijven(...).'

Evenals de vele boeken, verklaren een collectie ansichtkaarten Nijhuis' opgedane inspiratie tijdens beurs- en stedenbezoeken. Uit de kaarten gedurende enkele jaren na de eeuwwisseling blijken de volgende plaatsnamen: Allerheiligen, Bingen, Bentheim, Bergfried an der Wupper, Düsseldorf, Friedrichroda, Hamburg, Königswinter, Leer, Loga, Meppen, Namur, Neuenahr, Parijs. In Nederland: Amsterdam, Assen, Almelo, Beetsterzwaag, Delden, Hoogsoeren, Katwijk, Noordwijk, Scheveningen, Texel, Ter Apel, Valthermond. Ook zoon Gerrit Wiete Nijhuis (*1885) heeft veel gereisd en stuurde tussen 1899 en 1906 ansichtkaarten met teksten erop geschreven, zoals uit Malberg en in Nederland vanuit: Assen, Dedemsvaart, Deventer, De Lutte, Gieten, Hoogezand, Sneek. Uit een kaart van 8 september 1902 vanuit Hengelo aan zijn vader blijkt ook zijn belangstelling voor bouwkunst en schrijft:

Beste Pa, we zitten hier met ons vieren in Hengelo. Zooeven hebben wij 't nieuwe station bezichtigd. Het ligt tusschen de (gri..?) en heel laag, dezelfde trant als ziekenhuis bij ons. Ma en de familie is met een wagen naar Wierden. Nu Pa, bonjour, Gerrit.'

99 Düsseldorf, 22 juni
1902, hotel Hesze
'vormals Reihdshof'

Nijhuis:

*'12 uur gearriveerd Düssel-
seldorfs hotel, 3 hoog, al-
les wel, van harte gegroet,
ook de jongens....'*

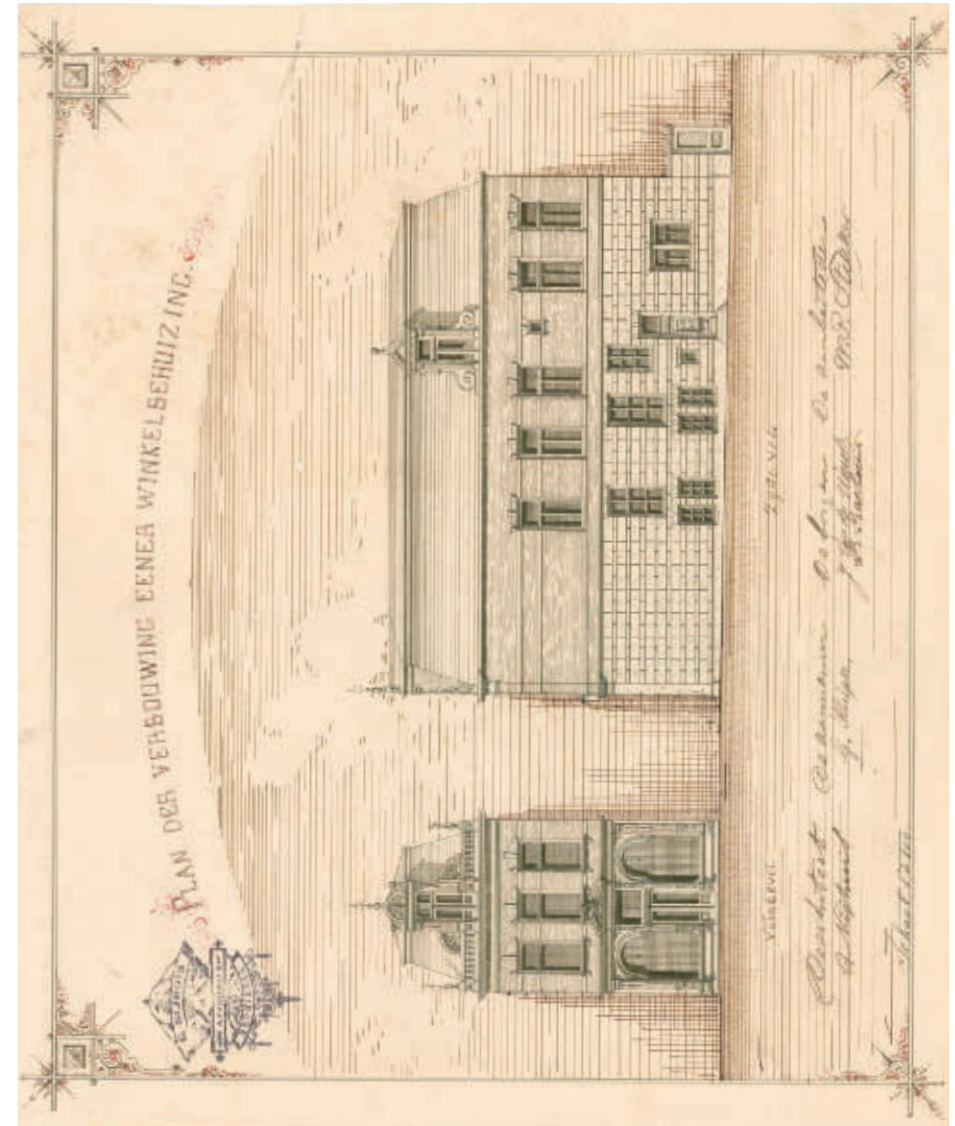

75

volgende pagina

vorige pagina

inhoud

194 In sommige gevallen sierde Nijhuis de bouwtekening op, zoals die voor W.P. Stikker in 1892. *Verbouw tot woning, winkel en tabaksfabriek. Schuitendiep 88 oz, hk Grote gang. De lange zijde toont de Grote Gang-zijde en is nog vrijwel onveranderd. Van de voorgevel is de begane grond gewijzigd. In 1892 was het pand vrijstaand, met links de Kleine gang.*

142

N ^o . 28. Cornwall ketel van 12 paardenkracht. Nieuw	Prijs f 1100.—
N ^o . 29. Cornwall ketel van 16 paardenkracht. Nieuw	Prijs f 1450.—
N ^o . 30. Verticale machine van 5 paardenkracht. Nieuw	Prijs f 500.—
N ^o . 31. Verticale machine 1½ paardenkracht gebruikt.	Prijs f 150.—
N ^o . 32. Stompe locomotief van 2 paardenkracht. Nieuw	Prijs f 700.—
N ^o . 33. Liggende stoommachine van 4 paardenkracht. Nieuw	Prijs f 400.—

Bouwkundige Boek- en Plaatwerken.

- N°. 1. **Opera gebouwd te Parijs.** De nieuwe opera te Parijs door Ch. Garnier architect. 2 deelen bevattende 100 platen, waarvan een groot deel chromo lithographien bevattende twee deelen beschrijving. Alle plana, opstanden, doorsneden, uit- en inwendige versiering, verlichting, verwarming, ventilatie, werktuigen zijn hierin opgenomen. Prijs bij uitgave f 180.— Prijs f 100.—
- N°. 2. **J. Gailhabaud. De bouwkunst van de Vde tot de XVIIde eeuw** en de kunsten die daarmede in betrekking staan als: beeldhouwkunst, glas-schilderkunst, moerkunst, ijzerwerk, marmeer, enz., gekozen uit de nog niet verspreide werken der voornaamste bouwmeesters. Vier deelen folio, bevattende 400 platen, waarvan vele in kleur bescreven beschrijving. Prijs bij uitgave f 192.— Prijs f 110.—
- N°. 3. **Wendel Dietterlin. Het boek der bouwkunst.** Keur van platea betreffende de afmetingen en verhoudingen der vijf orden, toegepast op allerlei onderwerpen. Dit boek met 210 platen, verscheen voor de eerste maal te Neurenberg in het laatste der zestiende eeuw en is van bijzondereldzame inhoud bevat allerlei versieringen, enz. Prijs bij uitgave f 75.— Prijs f 45.—
- N°. 4. **F. Berghuis Lx. Directeur der ambachtschool te Arnhem. Handboek voor water- en burgerlijke bouwkunde.** Prijs bij uitgave f 25.— Prijs f 12.50.
- N°. 5. **Encyclopedie des arts decoratifs de l'Orient.** Bekroond op de Tentoonstelling de l'union centrale des arts decoratifs Parijs 1882 en met Gouden Medaille Internationale Tentoonstelling te Amsterdam 1883. Dit fraaie werk bevat:
I	Les ornements de la Perse, 60 platen, waarvan 56 chromolithographien.	
II	" " " Arabie, 40 " chromolithographien.	
III	" " " Turkei, 30 " " "	
IV	" " " du Japon, 40 " " "	
V	" " " de la Chine, 40 " " "	
VI	" " " Venetieus, Hindous, Russes, Byzantins, 40 " " "	
- Prijs bij uitgave f 480.00 Prijs f 180.—
- Afsonderlijk I bij uitgave f 127.40 Prijs f 80.—
II	" " " 75.50	" " 45.—
III	" " " 58.50	" " 30.—
IV	" " " 75.50	" " 45.—
V	" " " 75.50	" " 45.—
VI	" " " 75.50	" " 45.—
- N°. 6. **César Daly. Architecture privée au XIX siècle.** Iste serie woonhuizen, hôtels enz. 3 deelen te samen 238 platea enz. Prijs bij uitgave f 120.00 Prijs f 50.00
- N°. 7. **J. Boussard. Petites habitations françaises,** woonhuizen, villa's, paviljoens enz. 1 deel met 100 platen en tekst. Prijs bij uitgave f 68.50. Prijs f 35.00

- N°. 8. **Lessing, Otto. Beeldhouwer. Bau-Ornamente Berlins.** Album met 100 lichtdruk platen, waarin voorkomen, beelden, koppen, busten, versieringen voor frisen, kroonlijsten, consoles, zuilen, pilasters, glasruien enz. alles volgens de werken uit den laatste tijd, door de voornaamste architecten, beeldhouwers en schilders te Berlijn uitgevoerd. Prijs bij uitgave f 82.00. Prijs f 45.00
- N°. 9. **Jones Owen. Grammar of Ornaments,** 1 deel met 112 chromo lithographien en tekst. Linnen band. Prijs bij uitgave f 51.00. . . . Prijs f 40.00
- N°. 10. **Martin Gerlach. Allegoriën, Emblemen.** Serie I en II ieder met ruim 20 oorspronkelijke ontwerpen van de meest beroemde meesters. Prijs bij uitgave f 39.00 per serie. Prijs f 27.50 per serie.
- N°. 11. **Martin Gerlach. Embleme oder Zunftwappen** aller stände. 2 albums. Prijs bij uitgave f 58.00. Prijs f 50.00
- N°. 12. **Mandelgreen, Ornamente acanthiferae.** 1 groot album. Prijs bij uitgave f 75.00. Prijs f 40.00
- N°. 13. **A. Hauptmann. Moderne ornamentale werken in Italiaansche Renaissance** 188 platen Prijs bij uitgave f 74.00 Prijs f 58.00
- N°. 14. **Kunsthistorische Bilderbogen,** verzameling I en II gebonden in rood linnen band. Prijs bij uitgave f 18.50 Prijs f 12.50
- N°. 15. **Hirth. Kunsthistorisches Bilderbuch** 3de reeks, 1 deel, gebonden in linnen band. Prijs bij uitgave f 21.50 Prijs f 16.00
- N°. 16. **Viollet le Duc. Mémoires raisonnés de l'Architecture française du XI au XVI siècle** 10 deelen, keurig gebonden met 3745 houtsneden tusschen de tekst. Prijs bij uitgave f 148.00 Prijs f 100.00
- N°. 17. **Concurrenz der Ecole des Beaux-Arts Paris.** (Les grands prix de Rome). Photographien naar de originele teekeningen door P. Lamy, Parijs. Deel I—VI, ieder met 40 à 45 stuka. Prijs bij uitgave f 210.00 Prijs f 140.00
- N°. 18. **R. Pinor. Monographie du palais de Fontainebleau.** 2 deelen in afleveringen. Prijs bij uitgave f 98.00 Prijs f 60.00
- N°. 19. **Architektonisches Skizzenbuch,** 165 afleveringen. Compleet tot 1886. Prijs bij uitgave f 410.00. Prijs f 210.00
- N°. 20. **Alf Darcel L'Art Architectural en France.** 2 deelen gebonden, een deel eep weinig beschadigd. Prijs bij uitgave f 100.00. Prijs f 55.00
- N°. 21. **Croquis d'Architecture.** (Intime club), tot en met jaargang 1882. Prijs bij uitgave f 300. Prijs f 125.00
- N°. 22. **Henket's Waterbouwkunde.** Compleet tot 1886. Prijs f 35.00

Huizen. — Villa's. — Bouwterreinen.

Te Amsterdam. — Heerenhuis op een der beste gedeelten van de Heerengracht met daarentoe geloopte aan de straat uitkomende 8tal. Ter gemuntlyke grootte van 5 Ars en 27 Centiaren.

Te Amsterdam. — Huis op de Leidsche straat, breed ongeveer 6,00 M., diep ongeveer 20,00 M.

Te Amsterdam. — Heerenhuis op de Keizergracht bij de Weesperpoort met Achterhuis, Open Plaats, Tuin, Tuinhuis enz.

Te Velp. — Bouwterrein. groot 1 Heetare aan de Rozendaalsche allee, Byzonder gunstige ligging. Ook in gedeelten beschikbaar.

18 Aanbiedingen van boek- en plaatwerken in Vademecum der bouwvakken, april 1886, bouwkundige publicaties en leveranciersprospecti (4).

Nijhuis verzamelde een grote collectie voorbeeldplaten- en studiearchitectuurboeken, midden 19^e eeuw en ouder. De omvangrijke collectie van ca 70 items, bijzonder vanwege zowel de omvang en verscheidenheid- als vanwege de goede conditie ervan, staat gespecificeerd op pagina 158.

Deze Nijhuiscollectie zal worden overgedragen aan architectuur-instituten en -bibliotheken waar het toegankelijk is voor publiek.

Nijhuis & Reker

Schrijven over Gerrit Nijhuis en zijn oeuvre kan niet zonder aandacht te schenken aan hoe zijn opvolgers met zijn werken en opdrachtgevers voortgingen. De samenwerking tussen Gerrit Nijhuis en Karel Reker, begonnen in 1900, kan als een unieke ontwikkeling worden gezien gelet op de overgang ervan in maatschap Nijhuis & Reker in 1923, een vooruitstrevende zakelijke handelwijze voor die tijd. Karel zette deze werkwijze in 1962 voort in een maatschap met zijn zoon Lammert Geerd Reker, die het bedrijf beëindigde in 1987.

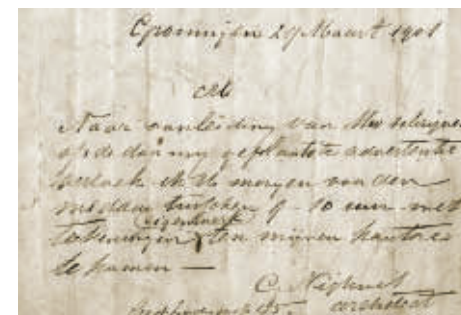
De tientallen jaren van architectenbureau Nijhuis en Reker in de stad Groningen, Praediniussingel 47, zijn in dit boek voor het eerst belicht. Het biedt naast de werken van architecten Karel Reker en diens zoon Lammert een beeld van de voortgaande ontwikkeling van bouwen en breken in de stad vanaf de twintiger jaren van de vorige eeuw tot jaren tachtig. Lammert Reker wijdde zich vanaf die tijd aan zijn passie: kerkenbouw en -restauratie. Hij ontplooidde zich als mede initiatiefnemer voor de opzet van de Stichting Oude Groninger Kerken.

De beschrijving van het oeuvre van Karel en Lammert Reker kon niet compleet zijn, het verdient dan ook aanbeveling om hierin aanvullende studie te verrichten.

Niet in het laatst aangespoord door Lammert, overleden 17 februari 2008, die een schat aan teksten en foto's naliet over de stad, de kerken in stad en provincie en wetenswaardigheden m.b.t. opdrachtgevers van het bureau en de voor hen gerealiseerde werken.

Nijhuis & Reker

De bedrijfsnaam: Nijhuis & Reker, welke heeft bestaan vanaf 1923 tot 1987 zou kunnen doen vermoeden dat veel jaren achtereenvolgende twee architecten van die namen, als gelijke compagnons hebben samengewerkt. Dat is echter niet zo. Nijhuis stelde in 1901 de toen 21 jarige Karel Reker aan als zijn opzichter. Dat moment vormde het begin van wat later de verbinding van de namen Nijhuis en Reker zou worden:

134 Uitnodigingsbriefje Nijhuis aan Karel Reker, 1901

Nijhuis werkte vanaf de aanvang van zijn carrière onder eigen naam en signatuur: *Nijhuis, architect*. Als onderdeel van de afbouw van zijn werkzame jaren, sloot hij in 1923 met zijn opzichter Karel Reker een compagnonschap. Vanaf dat moment trad Nijhuis verder op als 'adviseur architectenbureau N&R'. Aangenomen mag worden dat, hoewel het compagnonschap formeel heeft bestaan tot aan Nijhuis' dood in 1940, de actieve samenwerking in bouwprojecten daarna tot eind jaren 20 duurde. Karel Reker vestigde zich in 1929 aan de Praediniussingel 47 vanaf welk jaar kan worden aangenomen, mede gelet op de aard van de opdrachten en de vorm van zijn bouwwerken, dat het volledig Karel Reker is geweest onder wiens leiding bouwprojecten werden ontworpen en georganiseerd. Het souterrain en de begane grond waren in gebruik door het architectenbureau Nijhuis & Reker. Het bureau kreeg na de oorlogsjaren meer en meer een omvangrijke uitstraling, meer personeel en andersoortige bouwopdrachten.

Opleiding

135 Karel Reker, 1909

Karel volgde de middelbare schoolopleiding HBS, de avondschool voor ambachtslieden en eveneens in de avonden: opleidingen wis- en werktuigkunde en bouwkundig tekenen. Karel heeft zowel het nodige meegekregen van zijn leermeester Nijhuis, als zelf gestudeerd. De persoonlijke verhouding tussen Nijhuis en zijn opzichter / technisch tekenaar moet, hoewel gebaseerd op langjarig samenwerken, gekenmerkt zijn geweest door een werkgever-werknemers verhouding. De formele wijze waarop Nijhuis Karel Reker feliciteerde met zijn 20 jarig dienstverband wijst daar een beetje op.

Dat Nijhuis het niettemin goed voor moet hebben gehad met zijn opzichter blijkt uit het feit dat hij Karel in 1927 een bijzondere geste deed. Tien jaar eerder namelijk had Nijhuis zijn pand aan de Nieuweweg 23 - door hem in 1888 gekocht - aan Karel Reker verkocht

168
Personeel op verdiepingsvloer
bij de herbouw van apotheek
'Rinsma', 1948.
v.l.n.r.: Piet de Vrieze, Karel
Reker, Henk van Duinen,
onbekende.
(zie afbeeldingen 49 en 73).

**Eerste pand in binnenstad
herrijst**
Apotheek Oldeman wordt herbouwd
De heer R. G. C. Oldeman, apotheker
hier ter stede, wiens pand op de hoek
Herestraat—Raamstraat tijdens de bevrij-
dingsgevechten werd vernield, heeft als
eerste van de oorlogsslachtoffers in de
binnenstad een bouwvergunning gekre-
gen. Dinsdag a.s. komt de schutting om
de ruïne en wordt in Delftse stijl een
nieuwe apotheek — nu niet meer onder
de naam Rinsma, doch onder de naam
van de tegenwoordige eigenaar — opge-
bouwd. De plannen voor de herbouw
van het pand van banketbakker
Vennema zijn nog niet geheel ge-
reed, zodat het zeer waarschijnlijk wel
najaar 1948 zal worden voor met de
bouw van dit perceel wordt begonnen.
Voorts vernemen wij, dat de heer Nien-
huis, die eigenaar is van de grond waar-
op het sigarenmagazijn v/h. Bloemhof
stond, nog geen plannen heeft gemaakt.

169 Apotheek Oldeman, 1^e herbouwproject na de oorlog

170 Het nieuwe pand in 1948

Etagewoningen en flats

De van Nijhuis & Reker bekende flatwoningen kwamen vanaf 1951/52 met de als *viaductflat* betitelde flat aan de Hereweg als eerste. In samenwerking met Bureau voor Architectuur en Stedebouw (ir Piet van Loo) trad Lammer Reker in die jaren actief op voor het bureau. Er volgden grote meerjarenprojecten, onder andere voor opdrachtgevers M. Bousema en T. Medendorp buiten de stadskern. In 1952/53 waren dat: Patersvoldseweg, Van Leeuwenhoekstraat, Snelliusstraat: 15 *middenstandswoningen* en 5 kantoren, eigen bouw genaamd. Van 1953 tot in 1955 werd de bouw van 24 woningen aan de Snelliusstraat gerealiseerd voor M. Bousema en in 1956/57 aan de Huygensstraat 22 woningen in 2 etages.

Centraal in het werk voor Nijhuis & Reker bleef ook voor Lammert Reker: het werk voor de directie van het Nieuwsblad van het Noorden. Vele dossiers aangaande grote en kleine ver- en aanbouwen en in pandige correcties volgden. De meest omvangrijke ingreep sinds de bouw in 1903 vond plaats tussen 1966 en 1973. In 1969 werd nieuwbouw gerealiseerd van de rotatiehal, typeafdeling en expeditie.

De nieuwbouw omvatte 9000 kubieke meter en was opgebouwd uit een staalskelet en betonvloeren (Prinsenstraat / 2^e Drift). In 1972 was de nieuwbouw aan het Gedempte Zuiderdiep een feit, voor administratie, zet-terij, redactie en directie. Het ging gepaard met in pandige verbouw van het bestaande pand ten behoeve van een efficiënte bedrijfsvoering (afbeelding 180). In dossiers bevonden zich diverse gevelvoorstudies van Lammert Reker die aan de goedkeuring door de directie voorafgingen. Het geheel van voorstudie, bouw en oplevering speelde zich af tussen 1966 (eerste besprekingen) en laatste correspondentie erover in 1973.

177 De in 1972 in gebruik genomen grote nieuwbouw van het Nieuwsblad van het Noorden aan het Gedempte Zuiderdiep met rechts het gevelontwerp waarvoor uiteindelijk werd gekozen.

In de gevelontwerpen voor de bouw naast het Nieuwsbladgebouw is te zien hoe Lammert Reker zich moeite heeft getroost een ontwerp te creëren dat zou kunnen aansluiten bij Nijhuis' creatie uit 1903. Onderstaand drie van 6 gevelaanzicht pogingen uit juli 1969. Opvallend is tekening c waarin is te zien dat hij het 'zelfs' heeft aangedurfd aansluiting te zoeken aan zijn nieuwbouwontwerp door aanpassing van het gebouw uit 1903! De centrale travee (hal, trappenhuis en dak) van Nijhuis' ontwerp werd hierin voorzien van een andere kleurstelling en dakvorm, zo de overgang naar de eigentijdse nieuwbouwvorm versoepelend.

De nieuwbouw uit 1972, die er uiteindelijk vierkant kwam uit te zien, maakte na 1997 - *het jaar van verhuizing van Het Nieuwsblad naar buiten de stadskern* - weer plaats voor andere gebouwen. De statige entreepartij van het rijksmonument welke door eerdere verbouwingen verloren was gegaan werd in oude luister hersteld.

178 Drie van Lammerts voorstudies voor de nieuwbouwgevel, versie d, welke werd gekozen.

De actieve loopbanen van de architecten Gerrit Nijhuis, Karel Reker en Lammert Reker laten opmerkelijke parallellen zien.

Gerrit Nijhuis startte in 1877 als 17 jarige met opdrachten en op 21 jarige leeftijd met commercieel werk (Prinsenstraat 38). In 1923 gaat hij op 63 jarige leeftijd een maatschap aan met zijn opzichter Karel Reker. en treedt vervolgens op als *adviseur architectenbureau Nijhuis & Reker*.

Er kan worden aangenomen dat hij ca. drie jaren daarna zijn actieve werk als zelfstandig architect, dan 45 jaren geduurd hebbend, geleidelijk zal hebben overgedragen aan Karel Reker

Karel en Lammert Reker waren exact even oud als Nijhuis bij de start en afloop van hun carrières.

Karel Reker trad in 1901 in loondienst als 21 jarige bij Gerrit Nijhuis. Eveneens enkele jaren voor de afloop van zijn 45 jarige loopbaan als zelfstandig architect in 1942, gaat ook hij op 63 jarige leeftijd een maatschap aan met zijn rechterhand en latere opvolger Lammert Geerd Reker, dan 21 jaar oud.

Lammert sluit precies 45 jaren later in 1987 de boeken van Nijhuis & Reker.

Met de veelzijdigheid van Nijhuis als basis, is het architectenbureau Nijhuis & Reker vervolgens door Karel en Lammert Reker kundig voortgezet en heeft het aan velen, direct en indirect, werk verschaft.

Bij de pensionering van Lammert Reker kwam een einde aan de naamvoering van zowel Nijhuis als Reker, na 110 jaren architecten- en aannemerswerk in Groningen, de Ommelanden en daarbuiten.

Lammert deed alle activiteiten en organisatorische consequenties over aan architectenmaatschap Bijleveld, Grit en Gunnik. De naam Nijhuis & Reker werd bij die gelegenheid in 1987 opgeheven.

Pensioenwerk

Lammert Reker valt postuum dank te beurt voor zijn nauwgezette uitzoekwerk en persoonlijke registraties omtrent het totale oeuvre van Gerrit Nijhuis, van zijn vader Karel en van zichzelf, totaal beslaand de jaren 1877 tot 1987. Aangespoord door deels door vocht aangetaste dossiers, registreerde hij met bewonderenswaardige nauwkeurigheid - op soms handmatig uitgelijnde vellen! - alles wat maar bewaard en vastgelegd was over bouwwerken. Hij vulde het waar mogelijk aan met door zijn vader of hemzelf gemaakte foto's, waarvan een groot aantal eind tachtig- / begin negentiger jaren. Daarnaast heeft hij een veelheid aan persoonlijk ervaren feitelijkheden opgetekend, zoals gewijzigd gebruik of -huisnummering van Nijhuis & Reker panden, soms doorspekt met persoonlijke herinneringen en anekdotes zoals: wat er van een *'gevel van vader'* of dito van Nijhuis is overgebleven. In het geval van verbouw van winkelpand Poelestraat 8 (J. Bijmolt, 1933) bijvoorbeeld beschrijft hij de regelgeving over gewijzigd gebruik van oude panden (55).

Karel en later met name Lammert Reker en hun echtgenotes droegen zorg voor het bewaren van alle opdrachtendossiers, bouwtekeningen en het tijdschriften- en platenboekenbezit van Gerrit Nijhuis en Nijhuis en Reker. Meermalen bezocht Lammert pandeigenaren of relevante instanties om hen tekeningen of bouwvoorstellen aan te bieden als daartoe door hem aanleiding werd gevoeld. Om hen daarbij te voorzien van informatie uit de beste hand (56).

379 Nijhuiswerken, 112 gesloopt, 76 tot monument aangewezen

Naast geschiedschrijving en het publiceren van de fraaie nalatenschapsdocumenten werd het allesomvattend oeuvre overzicht opgesteld. Deze inventarisatie, ondersteund door bewijsstukken, biedt van het 379 werken tellende Nijhuisoeuvre: alle actuele locaties en de daarbij achterhaalde specificaties, zoals onder meer: de oorspronkelijke opdracht, bouwkosten en aannemers. Scherm 19 biedt de legendapagina uit de inleiding van het oeuvre overzicht en een voorbeeldpagina uit het 40 pagina's tellende oeuvreregister.

Beeldbankfoto's vormen samenhangend tijdsbeeld

In de rechter kolom treft de lezer de honderden beeldbankfoto's afkomstig uit het rhc Groninger Archieven. Zij bieden behalve de historische beelden van de Nijhuiswerken een uniek samenhangend tijdsbeeld waarmee het boek is verrijkt voor de vele geïnteresseerden in de historie van stad en provincie Groningen. Tot aan verschijning in najaar 2014 wordt deze kolom nog aangevuld.

Zoek uw woning en teken in!

Schermen 20 tot en met 22 bieden het Nijhuisoeuvre in statistiek en op volgorde van bouwjaar. Een compacte weergave van het uitvoerige oeuvreregister. Deze pagina's bieden reeds voor verschijning aan met name huiseigenaren inzicht in de mogelijkheid of zijn of haar woning ook een Nijhuiswerkstuk betreft. Middels scherm 25 kan direct en tegen een gunstige prijs, vooraf op het boek worden ingetekend.

(genoemde aantallen met betrekking tot Nijhuiswerken gelden tot aan verschijning onder voorbehoud)

volgende pagina

vorige pagina

inhoud

locatieaanduidingen (huisnummers)

In de beschrijving van opdrachten is ook het oorspronkelijke huisnummer uit Nijhuis' administratie opgenomen. Hiervoor gold tot 1900 een wijkletter én pandnummer als één geheel, in beschrijvingen aangeduid als 'letter' (bouwtekening of administratie vermeldt dan: *gebouwd ltr M 115*). Vanaf 1900 werd de straatnaam met huisnummer ingevoerd. Ook werden panden of locaties aangegeven met de kadastrale aanduiding. Om verwarring tussen beide informaties te vermijden zijn deze locatie aanduidingen in het oeuvre register als volgt gehanteerd:

- in geval van kadastrale aanduiding is de afkorting *kad* gehandhaafd (bijv: gebouwd op kad H 1746),
- locatie aanduidingen d.m.v. *letter* enz. is weergegeven zoals dat destijds ook wel voorkwam: met weglating van de aanduiding *letter* of *ltr* (bijv: Herestraat E 32).

legenda

groot (vet) locatie, het primaire adres (voordeuradres, of later ingevoerde nieuwe straatnaam)
hoekpanden secundaire straatnaam aansluitend weergegeven (*hoek* of *hk* is weggelaten),
blauw vet curs. weergegeven bóven het primaire adres: architect(en) waarmee Nijhuis voor dat betreffende object samenwerkte, resp. in wiens opdracht hij optrad

klein opdrachtbeschrijving (verkort citaat uit administratie Nijhuis)
cursief auteur aan het woord (waarin verwerkt evt opmerkingen van Lammert Reker)
rood cursief beknopte beschrijving van bewaard gebleven dossierdelen, foto's, krantartikelen, e.d.
 - waar 'bestek' wordt vermeld is in een aantal gevallen ook de door Nijhuis geschreven begroting bijgesloten.
 - waar 'Nijhuis' copieboek' wordt vermeld, wordt bedoeld: het door hem in handschrift bijgehouden copie brievenboek, van oktober 1882 tot oktober 1894.

ingesprongen locatietoelichting, niet relevant voor telling oeuvre
bouwer tenzij anders vermeld is de aannemer/bouwer afkomstig uit Groningen,
aanneemsom in guldens (onder weglating van fl teken), vermeld achter of onder aannemer (bedragen waren meestal excl. architect honorarium, en excl. glas, schilder, stucadoor, electriciteit)
géén witregel... ...tussen afzonderlijke opdrachten: opdrachten hebben relatie met elkaar
punctuering om verschillende redenen zijn punten achter initialen van persoonsnamen weggelaten

Rijks 0000 rijks monumentcode
Gem 0000 gemeentelijk monumentcode
GN LR Gerrit Nijhuis, Lammert Reker
(00) noot, in kleine letter weergegeven achter locatie aanduiding
X of 45 X = gesloopt 45 = jaartal van sloop (45 is voorbeeld)
statis code statistiekcode A = bedrijfspand, B = woonhuis, AB = combinatie woon-/ bedrijfspand, 1 = nieuwbouw, 2 = verbouw

opdr. code de door Gerrit Nijhuis en bureau Nijhuis & Reker vastgestelde opdrachtcode (in dossiers, op tekeningen, e.d.), in enkele gevallen is vanwege archiefdoeleinden in de oeuvrenoten ook de administratiemap code opgenomen (bijv: Map IV-3)
opdr code vet wil zeggen: dat de door Nijhuis getekende bouwtekening, in de persoonlijke nalatenschap
weergegeven bewaard is gebleven (overgedragen aan rhc Groninger Archieven); ingediende tekeningen van bouwaanvragen bij gemeente Groningen (dienst RO-EZ) zijn digitaal in te zien via site Groninger Archieven (zie Bronnen/Inzage).

beeldbankcode de code van de foto waaronder deze op www.beeldbankgroningen.nl is te zien
foto LR 19... door Lammert Reker gemaakte- of verzamelde foto's, gearchiveerd in N&R adm. mappen

Pelsterstraat 2 verbouw heerenhuis nr 2, kad I 2833, blater bakkersvakschool	1926	AW Barendsen	AB2 B41	17852889
Pelsterstraat 25 bouw passamentfabriek op I 2021	1909	R Meinders	A1 M10	17852889
A Th van Elmpst				
Pelsterstraat 27 sloop oud pand, bouw winkel, tekst: 'P Wiarda' nog in gevel, 3 krantteksten 1923; sloop, aanbesteding, opening	1923	P Wiarda sanitaire artikelen	A1 W25	
Pelsterstraat 59 bouw 'café met vergunning' en woning, foto's LR 1988	1901	B Bosman	AB1 B70	178528272 178527649 voorlaatste rechts
Pelsterstraat 61 zie Zuiderdiep 43				
kl Pelsterstraat 3, 3a, 3b (70) bouw winkelhuis met twee bovenwoningen F 305, foto's LR 1953 (toen Capi Lux)	1898	X JB Heinemann	AB1 H5a	pand met balkonnen 178530141 17850622
Peperstraat 15, 17 verbouw, Peperstraat 17 is in 1929 en in 1944 door Reker opnieuw verbouwd, foto's LR 1990	1910	BG Tammes chocolade-/suikerverfabriek	A2 T16a	Rijks 18659
Peperstraat 31 in 39 kleine Peperstraat 14 bouw winkelhuis met bovenwoningen D107, panden: 31-33, 35, 37-39, m.u.v. het hoekpand gesloopt tegen nieuwbouw	1888	X S Eerelman	AB1 E15	1785241551-65
Piet Heinstraat 13 e.v. bouw van drie gebouwen, elk bevattende een beneden- en een bovenwoning, elk bestemd voor een gezin, kad C 6546 gesloopt t.b.v. uitbreiding Niemeijer's tabaks fabriek, delen uit oorspr. dossier, o.m. extra tekening	1907	X G Nijhuis	B1 H64	8185272 178511915
Piet Heinstraat Paterswoldweg 41 (24) bouw 3 burgerhuizen met winkelhuis en bovenwoningen, op kad C 6548 locatieschets vermeldt over het perceel: eigen aan mr CC Geertsema, commissaris der Koningin beeldbankfoto 8185272 toont het hoekpand met toren	1908	X EO Smidt en KP van Duinen	B1 S16	178511915 178511907 8185272
Pliuimerstraat 10, 12 bouw pakhuys, foto's LR 1989	1909	W Onnes	A1 O1	
Poelestraat 8 verbouw pand C14	1889	P Idema	B2 I22	198604695

Statistiek

Oeuvre Gerrit Nijhuis in cijfers

- 383** opdrachten tot ontwerp/bouw- of verbouwwerken
klein werk niet meegeteld, waaronder:
- 52 buiten stad Groningen
- 37 te beschouwen als 'overig'
(weg- en waterbouw, advies, arbitrage, ...)
115 panden gesloopt (17 verwoest in oorlogsjaren)
268 in stand gebleven panden

211 Raam woning Gerrit Nijhuis, met op geometrie gebaseerde figuur (Ged. Zuiderdiep 45, boven voordeur).

Bestemmingen

185 bedrijfsbestemming (soms + wonen)	95 nieuwbouw	90verbouw
112 woonbestemming	71 nieuwbouw	41 verbouw (= meestal vernieuwende verbouw)
75 combinaties hiervan	47 nieuwbouw	28 verbouw
372 (tezamen met 11 andersoortige opdrachten - pagina 203 – completeert 383werken)		

Monumentstatus

Van de 268 in stand gebleven Nijhuiswerken zijn 79 door een monumentstatus (Rijks of Gemeente) beschermd.
Te onderscheiden: 64 volledig Nijhuis (waarvan ca 20 met bouwvoorsprong vóór Nijhuis' werkzame periode) en 14 in maatschap gemaakt. Vroegste monumentpand Nijhuis: 1885 Ubbo Emmiusingel 59, K.Talens, heerenbehuizing met bovenwoning.

In maatschap

Dit wil zeggen: alle panden waarbij in de nagelaten administratie een andere (mede)verantwoordelijke architect is genoemd, respectievelijk: onder supervisie in leertijd, in samenwerking met- of in opdracht van collega architecten. Totaal aantal maatschapwerken: 49, onderscheiden in 11 tot en met 1883 (leertijd en beginjaren), 38 overige maatschapwerken (waarin de hierboven genoemde 14 monumentpanden).

Oeuvre op bouwjaar met bestemming (pagina 151 t/m 155, volledig, ongeacht slopen of verwoestingen)

Legenda kolommen 1 t/m 9 (meerdere gebruiksbestemmingen zijn ook in andere rubrieken aangegeven)

1 = winkel- /werkplaats, /pakhuis(je), /woning	120	6 = kantoor, bank (met of z. woning)	29
2 = woonhuis	89	7 = boerderijhuis, veestal	17
3 = pakhuis, opslag (groot, met of z. woning)	46	8 = villa (vrijstaand)	14
4 = fabriek of industriële bouw	26	9 = overig (scholen, tehuizen, wegen, kade-/waterwerk, bruggen, overig)	37
5 = herenbehuizing (stad)	33		

- Achterwege gelaten:

- latere werkzaamheden aan eenzelfde bouw zonder wijziging van de bestemming
- kleine opdrachten (zoals: vergroting, berging, tijd. houtbouw, privaten ombouw tot wc's, e.d.)
- Het woord *magazijn* had in veel gevallen ook de betekenis: *winkel*
- Weergave in rood: aangewezen als monument (rijks of gemeente)

bekend zijnde - nietzelfstandige - opdrachten in leertijd	opdrachtgever	onder directie van
1874 Haddingestraat 23, sloop en opbouw pastorie	kerkeraad Ev. Luth. gemeente	?
1876 Dijkstraat oost, Appingedam	H. Stevens	H. Stevens
1877 Oosterhaven, pakhuizen	Groninger Veem	Van der Goot en Kühn? Van Dam?
1877 Post- en Telegraafkantoor, Delfzijl	Provinciebureau	Provinciaal architect
1878 Grote Markt 29a (N opzichter)	W.A. Scholten	bouwkundige D. Damstra
1879 Spilsluizen, hk Oude Boteringestraat 75	A.J. Jonkhof	K. Hoekzema
1879 Havenstraat 3	J. Rozema	K. Hoekzema
1881 Ubbo Emmiusingel 4 (N opzichter kadastergebouw)	Rijk der Nederlanden	bouwk. D. Damstra ism Rijksopzichter

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	in maatschap
1881 Prinsstraat 38			X							
1881 gr Markt 29a			X		X					
1881 Hoge der A 11			X							
1882 nw Boteringestraat 20	X									
1882 nw Boteringestr 74	X									
1882 Herebinnensingel 21	X									
1882 Heresingel 6				X						
1882 Herestraat 24	X									
1882 nw Kijk in 't Jatsraat 19		X								
1882 verl.Oosterstraat 3	X									
1882 paleis v/Volksvliet, Amsterdam	X									
1882 gr Rozenstraat 22, 24	X								X	AL van Gendt
1883 Hereweg 75				X						AR Freem
1883 nw Boteringestraat 60		X								K en H Hoekzema
1883 ou Boteringestraat 4, 4a	X									
1883 nw Boteringestraat 70	X	X								
1883 ou Ebbingestraat 66	X									
1883 Herebinnensingel 33	X	X								
1883 Hoendiep, Oldekerk	X									
1883 Korreweg 27, 27a	X	X								
1884 Aweg 44			X							
1884 nw Boteringestraat 61	X									
1884 nw Ebbingestraat 94	X									
1884 nw Ebbingestraat 100	X									
1884 Gelkingestraat 25	X									
1884 Sluisdijk 51, Martenshoek	X									
1884 Steentilstraat 44		X								
1884 Steentilstraat 7	X									
1885 Tursingel 41	X									
1885 2 ^e Willemstraat 1, Hereweg		X								
1885 ou Boteringestraat 66	X									
1886 ou Boteringestraat 1 gr Markt	X									JG Wegerif
1886 Coehoorsingel 24				X						
1886 nw Ebbingestraat 115	X									
1886 ou Ebbingestraat 57	X									
1886 Heresingel 22, 22a					X					
1886 Herebinnensingel 19			X							
1886 Herebinnensingel 35				X						
1886 Herebinnensingel 37	X									
1885 Ubbo Emmiusingel 59					X					
1886 Ubbo Emmiusingel 39					X					
1886 Ubbo Emmiusstraat 34a	X									
1886 verl nw Ebbingestraat 109	X									
1886 verl nw Ebbingestraat 111	X									
1886 Coehoorsingel 73	X									
1886 Kerklaan 23, 23a	X									
1886 gr Markt 39, Gelkingestraat	X				X					
1886 Zwanestraat 32	X									
1887 Akerhof nz 23	X									
1887 Hereweg 118					X		X			
1887 Trompstraat 6-8		X								
1887 st Jansstraat 10	X									
1887 Oosterstraat 37, 39	X									
1887 Radebinnensingel 11		X								
1887 Rademarkt 22, Veulsgang	X									
1887 Rademarkt 12, Kostersgang	X		X							
1887 gr Spilsluizen 20 / 2 ^e Drift	X									
1887 ged Zuiderdiep 45					X			X		
1888 Aweg 42										
1888 grote Markt 46		X								
1888 Nieuweweg 6-8	X									
1888 Peperstraat 31, kl Peperstraat	X									
1888 Poelestraat 35, Achter de muur	X									
1888 Radesingel 50		X								
1888 Schiedamsesngl 20, Rotterdam									X	
1888 Vismarkt 19	X									
1889 Brugstraat 32, 34	X	X								
1889 nw Leuwegbrug, Rotterdam									X	
1889 grote Markt 7	X									
1889 Nieuweweg 4			X							
1889 nw Boteringestraat 43	X									
1889 Herestraat 15	X									

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	in maatschap			1	2	3	4	5	6	7	8	9	in maatschap	
1889 Herestraat 51	winkel	X												1901 Marwixstraat 38	pakhuis, woning			X						
1889 Hoendiep 22, 24	werf en huis		X		X									1901 Pelsterstraat 59	café							X		
1889 Oosterstraat 60, kl Peperstr. 5	herenhuis/pakh	X		X										1901 Rodenwolderdijk <i>Viervraten</i>	13 woningen	X								
1889 Parklaan, Hornstraat	kerk Geref. gem.									X				1901 Zuiderdiep zz	kadewerkz.heden		X					X	Gemeentewerken	
1889 Rabenhauptstraat 35	winkel	X												1902 Hoekstraat 2	pakhuis, kantoren			X		X			KH Holthuis	
1889 Radebinnensingel 13	woonhuizen		X											1902 Koreweg 10, 1 ^a Hunzestraat	woningen, werkplaats	X							Y van der Veen	
1889 Poelstraat 6	woonhuis		X											1902 Nieuweweg 33	pakhuis			X						
1889 Turfsingel 2	ijzerhandel	X				X								1902 Verbindingskanaal	pakhuis, tbv silo			X						
1890 Stad Groningen, 10 scholen	scholenonderhoud									X				1902 Winschoterdiep	kadeaanleg							X		
1890 Schaapdijk 51, <i>Anloo</i>	woonhuis		X											1902 ged Zuiderdiep 47	woning		X						P Belgraver, A Reiziger	
1890 Heresingel 36, <i>Rademarkt</i>	hoedenw./woning	X				X	X							1903 <i>Streeksterweg 2, Usquert</i>	<i>villa Biwema</i>						X			
1891 Damsterdiep 38	koffie-/thee fabr.				X	X								1903 Singelweg, v Kerkhoffstraat	woningen	X								
1891 nw Ebbingestraat 107	woonhuis		X											1903 Oosterkerkpad 3, <i>Warffum</i>	bewaarschool							X		
1891 ou Kijk in 't Jatstraat 59	winkel/werkpl	X												1903 Zuiderpark 12, 13	dubbele villa							X		
1891 Visserstraat 6	dansschool		X							X				1903 ged Zuiderdiep 20, 24	drukkerij, kantoren			X		X				
1891 Zuiderpark 16, 17	herenhuis					X								1903 Noorderbinnensingel	ambachtsschool							X		
1891 ged Zuiderdiep 71	bakkerijwinkel	X								X				1904 Carolleweg 1	winkel, kapper	X								
1892 gr Markt, Raadhuis	schilder + onderh.													1907 Carolleweg 22	winkel	X								
1892 Paterswoldseweg 18, 20	paardentr. remise							X						1904 Rijkstraatweg101, <i>Haren</i>	café – logement							X	F Schreuder	
1892 Brink <i>Zuidlaren</i>	paardentr.remise							X						1904 Parkstraat, <i>Sappemeer</i>	gasfabriek			X						
1892 ou Boteringestr 17, r. <i>Weesh.str</i>	<i>Nederl. bank</i>						X							1904 Noorderhaven nz 53	woning, stalling	X					X			
1892 Schuitendiep 88, Grote gang	winkel	X												1904 Kansterweg 11, <i>Eppenhuisen</i>	boerderijschuur						X			
1892 Kraneweg, Melkweg	bestrating									X				1904 Friesestraatweg 167	laktfabriek			X						
1893 Akerkhof 17	winkel, apotheek	X												1904 Turfsingel 75, 77	loge Vrijmetselaars		X		X				JA Mullock Houwer + NW Lit	
1893 achter de veemarkt	bestrating									X				1905 Akerkstraat 7	pakhuis				X					
1893 Friesestraatweg 18	woning + stallen		X					X						1905 Eerste Drift 2, 2a, 2b	pakhuis + woning				X					
1893 Butjesstraat 17	winkel, verf-glas	X		X										1905 Eerste Drift 3, 5, 5a	pakhuis + woning				X					
1893 ou Boteringestraat 51	woonhuis		X											1905 Grote Appelstraat 33	bewaarschool							X		
1893 nw Ebbingestraat 38	woonhuis		X											1905 Guldenstraat 9	restaurant							X		
1893 Heresingel 26	herenhuis					X								1905 Hoge der A 8	herenhuis				X					
1893 Herestraat 50	winkel	X	X											1905 Noorderbinnensingel 47ev.	13 woningen, div	X								
1893 ou Kijk in 't Jatstraat 36	woonhuis		X											1905 Schorrenweg 33, <i>Texel</i>	boerderij + woonhuis		X				X			
1893 Radesingel 12	winkel en woning	X	X											1905 nw Blekerstraat	stal + wagenhuis						X			
1893 Stationsplein	assistentie station									X				1906 Akerkhof 36, <i>Brugstraat 4</i>	<i>Rotterdamse bank</i>	X				X			ADN van Gendt ALzn	
1894 Hereweg 106	woning + stallen				X		X							1906 Folklingestraat 12	woonhuis		X							
1894 Hoornsedijk 130	pakhuis			X										1906 Coehoornsingel 14-1	kosterswoning		X							
1895 Herestraat 35	<i>mantel atelier</i>	X												1906 Herestraat 111	bakkerijwinkel	X		X						
1895 Herestraat 87	winkel, verf/vernis	X												1906 ou Kijk in 't Jatstraat 46	winkel	X								
1895 Hereweg 101	kazeme + stallen							X		X				1906 Nieuweweg 23	winkel	X						X		
1895 Hoofdstraat 87-89, <i>Hoogezand</i>	bankgebouw					X								1906 Oosterbroek 1, <i>Paterswolde</i>	<i>badhuis + divers</i>									
1895 Industrieweg 3, <i>Nw Buinen</i>	woonhuis		X											1906 Oosterstraat 45	winkel	X				X				
1895 Oosterstraat 39	woonhuis		X											1906 Poelstraat 36	kantoren, woning		X							
1895 Poelstraat 48	woning		X											1906 IJkade, <i>Amsterdam</i>	kade'loods'			X					JG + ADN van Gendt ALzn	
1895 ged Zuiderdiep 66	winkel	X												1907 ou Ebbingestraat 23, 25	winkel	X								
1895 Zuiderpark 26	woning					X								1907 ou Ebbingestraat 72	winkel		X							
1896 Aweg 16	pakhuis			X										1907 Eemskanaal, <i>Delfzijl</i>	kadewerkzaamh.							X	Provinciale Waterstaat	
1896 Akerkhof 23	winkel	X												1907 Hoofdweg 232, <i>Paterswolde</i>	<i>villa Java</i>						X		J Heithuis	
1896 grote Markt 36	<i>hotel De Doelen</i>									X				1907 Hoofdweg 132, <i>Paterswolde</i>	boerderij					X				
1896 Werkmanstraat, Blekerstraat	bestrating									X				1907 verl Hereweg 21	<i>verzekeringskant.</i>	X			X					
1896 buiten de Apoort	bestrating									X				1907 Piet Heinstraat 13 ev.	3 ben. 3 bov. woningen		X							
1897 Achterweg 45	lijstenfabriek				X									1907 grote Markt 9, 10	winkel, huish art	X								
1897 Heresingel 24	herenhuis					X								1907 Nieuweweg 6	werkplaats	X								
1897 Oosterstraat 39	smederij	X												1908 Zuiderkerstraat 10	zuivelfabriek + woning	X		X						
1897 Paterswoldseweg, Veenweg 2	laktokerij, pakh.	X												1908 Brouwerstr 5, Boterdiep	pakhuis			X						
1897 ged Zuiderdiep 58	woning, kantoor		X			X								1908 Eemskanaal Nz 48	<i>naturolie fabriek</i>			X	X					
1898 nw Ebbingestraat 91	pakhuis			X										1908 Hoofdstraat 1, <i>Usquert</i>	woonhuis	X								
1898 Munnekeholm 2, Akerkhof	woning, kantoor		X			X								1908 Werfstraat ('Keistraat')	straatanaal							X		
1898 kl Pelsterstraat 3 ev	winkel	X												1908 Landstraat 73, <i>Delfzijl</i>	herenhuis					X				
1898 Zwanestraat 21	winkel	X												1908 Piet Heinstraat, Paterswoldsew.	winkel+woningen	X	X							
1899 grote Markt 5	winkel													1908 Viaductstraat 4, 5	herenhuis				X					
1899 Schoolstraat 6, <i>Warffum</i>	woonhuis		X											1908 Wadwerderweg 89, <i>Usquert</i>	<i>villa Wadwerda</i>						X			
1900 Akerkhof 23	pakhuis			X										1909 Papengang 11	jaloëziënfabriek				X					
1900 kl Butjesstraat 5	kantoor						X							1909 Pelsterstraat 25	passementfabr.			X						
1900 Loppersumergang 4,6,8	pakhuis		X	X										1909 Pluimerstraat 10, 12	pakhuis				X					
1900 Radesingel 25	arch bureau						X							1909 Verbindingskanaal ..	werkplaats				X					
1900 ou Ebbingestraat 54	winkel	X	X											1909 Wadwerderweg 8, <i>Usquert</i>	<i>villa Langeheerd</i>						X			
1900 ou Ebbingestraat 56	winkel	X	X											1909 Werfstraat 12, gr Leliestraat	brandstof-, ijzerhdl	X	X							
1900 Popkenstraat 5,7	woningen		X											1909 Zijsterweg 17, <i>Usquert</i>	Verzorgingsgesticht		X							
1900 Steentilstraat 35	winkelhuis	X												1909 Frieselaan 4, <i>Paterswolde</i>	<i>villa Weltevreden</i>						X			
1901 ged Zuiderdiep 43, 43a	winkel +woningen	X	X											1909 Lijnbaanstraat 1	pakhuis			X						
1901 Heresingel 4, 4a	herenhuis					X								1909 Noorderhaven 65, <i>Werfstraat</i>	<i>Zuivelfabriek</i>			X						
1901 Hoornse diep wz	pakhuis			X										1909 Strocantonfabriek De Toekomst	arbitrage opdracht							X		

		1	2	3	4	5	6	7	8	9				1	2	3	4	5	6	7	8	9		
1909 Winschoterdiep 34	winkel, woning, stal	X						X			in maatschap			1918 Gedempte Zuiderdiep 8	bijbouw gaarkeuken									
1910 Akerkhof 7	modewinkel	X												1919 Zwanestraat 4,6,8	dagbl.'het Noorden'		X		X			X		
1910 ou Ebbingestraat 42, 42a	winkel	X												1920 nrd buitensgl 22, Akkerstraat	timmerwerkplaats	X								
1910 ou Ebbingestraat 44	winkel	X												1920 Friesestraatweg 71	stoomhoutzagerij		X							
1910 Hoend.k 24, W Barendszstraat	oliefabriek		X		X						MG Eelkema			1920 Rijksstraatweg 18, Haren	villa							X		A Kuiler en L Drewes
1910 Helper Westsingel 47ev.	7 ben. 7 bov. woningen	X	X								JT van Bruggen			1920 Rijksstraatweg 238, Haren	landhuis						X	X		
1910 Herestraat 104, 106	winkel	X	X											1920 Scholtenstraat 26	tabaksfabriek		X							
1910 Hoornsedijk (=Veenweg 10)	boerderij							X			PT Wieringa			1920 Sluiskade 3	woningen	X								
1910 van Julsinghastraat 10	zuivelfabriek				X									1920 Trompsstraat 24	woonhuis, garage	X								
1910 Papengang 5	pakhuis			X										1921 Akkerstraat (?)	pakhuis	X	X							
1910 Peperstraat 15	chocola, suikenv. fabr.				X									1921 Frederikstraat 22, 24	opvangtehuis kinderen		X					X		
1910 Poelstraat 38	woonhuis winkel	X												1921 Hereweg 1	woonhuis	X	X							
1910 Tussen beide markten 9	winkel	X												1921 verl Hereweg 81	woonhuis	X	X							P Homan
1910 ged Zuiderdiep nz 139	Scheepshyp. Bank						X				ADN van Gendt ALzn			1921 Hilghepad 1, 3, 5	woning + stallen	X	X			X				
1911 Friesestraatweg 191	boerderij							X						1921 Hoomsedijk 53, 53-1	woning winkel	X	X							
1911 Herestraat 84	winkel, woning	X												1921 Korreweg 13	winkel	X								
1911 Herestraat 97	winkel, woning	X												1921 Meeuwerdweg 25	smederij	X								
1911 Hoomweg, Marum	woonhuis					X								1921 Nrd buitensingel 22, 24	winkel	X								
1911 Kraneweg 33	herenhuis					X								1921 Oosterbadstraat 25	woonhuis	X	X							
1911 Kraneweg 35	herenhuis					X								1922 Akerkhof 39	winkel	X								
1911 Stationsweg 4, Winsum	villa burgemeester								X					1922 Friesestraatweg 9	kantoor				X					
1912 nw Ebbingestraat 90	woonhuis		X											1922 Nieuweweg 2	winkel	X								
1912 Helpenveststraat 2	ijsfabriek				X									1922 gr Spilsluizen 8	fietsenwinkel	X								
1912 Hoofdweg 255, Paterswolde	villa Vennebroek								X					1923 nw Boteringestr 18, kl Leliestr.	groentew.	X								K en H Hoekzema
1912 Eendr.kade 29, Hoendiepskade	Gr.-Lem. Stoomb.mij.			X			X				A Th van Elmpt			1923 nw Ebbingestr 81	winkel	X								
1912 Herestraat 109	apotheek	X												1923 nw Ebbingestr 22	winkel	X								
1912 Hoofdstr west 70, Winsum	villa, kantoor						X		X					1923 Hereplein 4, 5	Nederlandse bank				X					B v/d Nieuwenamstel
1912 Eemskanaal Nz 48	hal, smidse, stal, ed	X		X										1923 Vonsklaan 5, Bellingwolde	woonhuis	X	X							
1912 Oosterweg 162	woonhuis		X											1923 Nieuweweg 34	winkel+woningen	X	X							
1912 Singelstraat 3	polikl. Gebouw									X				1923 Nrd stationsstr, Akkerstraat	werkplaatsen		X		X					
1912 Singelweg 1, 1a	pakhuis+woonhuis			X							Y van de Veen			1923 Rabenhauptstraat 33	winkel	X								
1912 Steentilstraat 48	winkel, woonhuis	X												1923 Pelsterstraat 27	winkel, sanitairartikelen	X								A Th van Elmpt
1912 Handelskade 43, Stadskanaal	Bankkantoor/huis		X			X								1923 Polderstraat 72	fietsenwinkel	X								
1913 Hilghepad	tribune Be Quick									X				1923 Schoolstraat 18	woonhuis		X	X						
1913 Poelstraat 26	winkel + woning	X	X											1924 verl Grachtstraat 1	winkel	X								
1913 Eemskanaal 'bij brug 2'	kunstmestpakhuis			X										1924 Koninginnelaan, Casimirlaan	woningen		X							
1913 nw Ebbingestraat 91	winkel	X												1924 nw Boteringestr 39, Violenstraat	winkel	X								R Belgraver
1913 Gideon	werfmederij				X									1924 Eeldersingel, Bij de Sluis 1	winkel	X								
1913 van Julsinghastraat 6	zuivelfabriek				X									1924 Haddingestraat 24	woonhuis		X							
1913 Kraneweg 74	herenhuis					X								1924 Korreweg 29	woonhuis		X							
1913 Hoendiepskade 6a	herenhuis					X					A Th van Elmpt			1924 Nieuweweg 56	groentewinkel	X	X							
1913 Noorderbinnensingel 15	werklp+woning				X									1924 Oosterweg 116	woonhuis		X							
1913 Pollselaan 5, Glimmen	villa De Poll									X				1924 Schoolholm 33	pakhuis, kantoor			X		X				
1914 Brugstraat 4, 6	winkel, woonh., kantoor	X	X			X								1924 Steentilstraat 36	winkel	X								
1914 Herestraat 22	meubelwinkel	X												1924 Ubbo Emmiusweg 67	heerenhuis				X					
1914 Herestraat 24	winkel	X												1925 Akerstraat 13	zaal + woningen							X		
1914 Herestraat 69, 71	winkel, woonhuis	X												1925 Haddingestraat 10	Middenst.bank					X				
1914 verl Hereweg 44	woonhuis					X								1925 nw Kijk in 't Jatstraat 49	café / restaurant							X		
1914 Joz. Israëlsstraat 38a	woonhuis		X								Th Wildeboer en A Overzet			1925 Krutgracht, Walstraat	smederij/werkpl.			X						
1914 Korreweg 27	woonhuis		X											1925 Lopende diep 10	Gr.-Rottrd.St.b.mij.					X				
1914 ?..... Haren	dubbele villa													1925 Lopende diep 20	bank bijkantoor					X				
1915 verl Hereweg 103	woonhuis		X											1925 gr Markt 36	hotel De Doelen							X		
1915 verl Hereweg 173	villa								X		A Th van Elmpt			1925 ou Boteringestraat 48	winkel, woning	X								
1915 M v. Heemskerckstraat 75	villa								X					1925 Prinseeseweg 37 Nassaulaan	winkel + woningen	X	X							
1915 Carolieweg 23, 23a	kapper	X												1925 Steentilstraat 38	pakhuis			X						
1915 Hoendiep zz	FGB suikerfabriek				X						ir WK van Oort			1925 Winschoterdiep 86	brandstof opslag				X					
1915 Tuinbouwstraat 49-63+a	woningen		X											1925 Woldjer Spoonweg Engelbert	arbitragezaak								X	
1915 ged Zuiderdiep 56	herenhuis, kantoor					X	X							1926 Bloemstraat 10-12	schilderswerkpl	X								
1916 nw Ebbingestr, Tursingel	kantoor			X			X							1926 ou Stationsweg, Hereweg 1	garage + woning	X							X	SJ Bouma
1916 van Julsinghastraat 6	kaaspakhuis													1926 Heesterpoort, Zaagmuldersweg	o. lagere school									
1916 Mauritsstraat 20	slip-/polijst inr.				X									1926 Hoendiep (=Energieweg 7)	kunstmest loods			X						
1916 Tuinbouwstraat 43, 45	woningen		X											1926 Nieuwstad 13	pakhuis, kantoor			X		X				
1917 Heresingel 18, 18a	herenhuis					X								1926 Nutweg 5 Aduard/Den Horn	boerderij						X			
1917 Stationsstr. Solw.str. Appinged.	Gr.Cred./Handelsb.						X				JG + ADN van Gendt ALzn			1926 Oosterstraat 42	winkel	X								
1917 Nieuwe Huizen 10, Assen	Gr.Cred./Handelsb.						X							1926 Poelstraat 51	bakkerijwinkel	X		X						
1917 Marktstraat 15, Musselkanaal	woon- en pakhuis	X												1926 Akerstraat 91-93 Heerden	kantoor- pakhuis		X			X				
1917 Nieuweweg 23	woonhuis, kantoor		X				X							1926 Pelsterstraat 2	herenhuis				X					
1917 Rijksstraatweg 24, Haren	villa Esserberg									X														
1917 Westersingel 31	woonhuis		X																					
1917 Trekweg 7, Winsum	cons. fabriek Hunsingo				X																			
1917 Ubbo Emmiusingel 43	herenhuis					X																		
1918 Bloemstraat 24	huis v. schoolkinderen									X														

over de auteur

Peter A. M. Suidman, Heemstede, 6-12-1945

Opleidingen: industrieel graficus, middelbaar onderwijs Haarlem, P&O- en managementstudies. Huidig woonadres Usquert.

Werkzaam geweest binnen de industrie van geautomatiseerde vervaardiging van met name boeken en tijdschriften.

Met grootouders Suidman in Groningen, wonend en werkend aan Zuiderdiep, Melkweg, Jozef Israëlsplein, Steentilstraat, ontstond voor de auteur dé kans om in jeugdvakanties Groninger meel-, bieten- en tabaksgeur en voorliefde voor het Groninger land in zich op te nemen.

Komst voor zijn werk naar Bedum (2003), leidde voor Peter Suidman en echtgenote Ria Jansen tot het promoten van het Hoogeland nadat zij in 2004 een ongebruikelijke woning in Usquert – een in 1909 door Gerrit Nijhuis ontworpen armhuis: Gemeentelijk Verzorgingsgesticht – in gebruik namen voor ontvangst van B&B gasten en functies voor het dorp.

Eerdere boekproducties van de auteur, waarbij openbaar maken en behoud van cultureel erfgoed centraal stonden, waren:

1981: *Pianola's*, eerste in Nederlandse taal gerealiseerde publicatie over automatisch bespeelbare (muziekrollen) piano's en andere snaarinstrumenten.

In samenwerking met museum Speelklok in Utrecht, onder auspiciën van de Nederlandse Pianola Vereniging, 100 pagina's, ISBN 9024643929.

1992: *45 years of Dutch carillons*, Inventarisatie van alle Nederlandse dan bestaande carillons, in samenwerking met André Lehr (Koninklijke Eijsbouts, Klokkengieterij) uitgegeven door de Nederlandse Klokkenspel Vereniging, 256 pagina's, ISBN 9090034501.

geraadpleegden en aanbevelers

Het beroep dat de auteur in de voorbije 6 jaren deed op deskundigen uit de verscheidenheid aan aandachtsgebieden waarmee hij werd geconfronteerd, werd ruimhartig beantwoord. Waardevolle bijdragen en onderzoekstips volgden. Het maakt dit boek tot een must voor elke liefhebber van de vele aspecten van bouwkunst, architectuur en stad Groningen vanaf midden 19e eeuw. In het nawerk zijn alle geraadpleegden en de literatuur weergegeven.

Onderstaand personen en instanties die de totstandkoming van het boek *Nijhuis architect* van nabij volgden en steunden en het aanbevelen.

Eddy de Jonge
directeur Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven

Rita Overbeek
*auteur, kunstgeschiedenis- en architectuurhistorica afdeling ROEZ, Groningen
organisatie voor Ruimtelijke Ordening en Economische zaken, alsmede voor
monumentaanwijzing en –beheer gemeente Groningen*

Radboud van Beekum
*uitgever/auteur Stichting BONAS, Rotterdam
Biografieën en Oeuvrelijsten van Nederlandse Architecten en Stedebouwkundigen
Stichting Bonas maakt deel uit van Het Nieuwe Instituut*

Christel Leenen
*beheerder Erfgoedcollecties, Het Nieuwe Instituut, Rotterdam
waarin het voormalig Nederlands Architectuur Instituut*

Theo Hoek
*directeur Libau, adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit in Groningen en Drenthe,
alsmede voor monumentaanwijzing en –beheer provincie Groningen en Drenthe*

Kees van der Ploeg
Instituut voor Kunst- en Architectuurgeschiedenis, Rijksuniversiteit Groningen

Platform voor Groningen Architectuur en Stedenbouw
Eva Magnusková, *uitgever*
Peter Michiel Schaap, *coördinator*

Beno Hofman
stadshistoricus Groningen

Profiel

volgende pagina

vorige pagina

inhoud